

Univerzita Karlova

Filosofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Bakalářská práce

Novořecká filologie

Eduard Soukup

**Nastolení vojenské junty v Řecku (1967-1974), role
Spojených států amerických a její odraz v Československu**

**Inception of the Greek Junta in Greece (1967-1974), the Role
of the United States and its' Reflection in Czechoslovakia**

Poděkování:

Děkuji všem vyučujícím na oboru Novořecká filologie, jejichž práce a subjektivní přístup vytvořily a udržují přátelské a inspirativní prostředí v oboru, který by bez jejich námahy dnes již ani neexistoval. Zejména pak děkuji paní doktorce Šípové za podání pomocné ruky, kdykoli jsem ji potřeboval a panu doktorovi Tsivosovi, jehož vřelý a benevolentní přístup k mé přirozené chaotičnosti byl snad víc, než jsem si zasloužil. Děkuji také svému věrnému příteli Martinu Rejmonovi, jenž mi pomohl dálkově překonat technologické a byrokratické nesnáze a byl pro mě morální podporou. Poděkování patří i mému otci, jenž mi pečlivě pomohl s jazykovými a metodologickými nedostatky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. 8. 2019

Eduard Soukup

Abstrakt:

Tato práce se zabývá režimem vojenské junty v Řecku v letech 1967–1974 a rolí Spojených států amerických v jeho nastolení a následné podpoře. Události týkající se vojenského režimu jsou zobrazeny i z pohledu tehdejší Československé socialistické republiky.

První kapitola mapuje historii americko-řeckých vztahů od konce druhé světové války až do vojenského převratu v dubnu roku 1967. Je zde vylíčena role Spojených států amerických v událostech od řecké občanské války přes období vlád premiérů A. Papagose, K. Karamanlise a G. Papandrea, až po vojenský puč. Role Spojených států v poválečném vývoji Řecka byla zásadní, USA do Řecka čerpalo peníze, armádu i ideologii. Vychází se z odborné literatury, jejíž autoři měli přístup do archivů USA, CIA a Řecka.

Druhá kapitola se týká americké role v puči samotném a americko-řeckých vztahů během následujícího řeckého totalitního režimu. Podrobně jsou rozepsány události 21. dubna 1967 s důrazem na aktivity pučistů, krále Konstantina II. a amerického velvyslance v Athénách, Phillipse Talbota. Dále jsou popsány rozdílné přístupy amerických prezidentů Johnsona a Nixona k řeckému vojenskému režimu. Podle všeho ani Spojené státy Americké, ani Ústřední zpravodajská služba vojenský převrat neočekávaly. Zatímco administrativa prezidenta Lyndona B. Johnsona byla vůči vojenskému režimu rezervovaná, Richard Nixon neváhal juntou otevřeně a naplno podporovat. Vychází se především z odborné literatury, jejíž autoři měli přístup do archivů USA, CIA a Řecka.

Třetí kapitola vrhá světlo na vnitrostátní československou korespondenci v reakci na řecký převrat. Jsou zde rozvedena ideologická „protijuntovská“ stanoviska komunistů a instrukce z Moskvy, podle kterých bylo třeba se k řeckému režimu postavit zdrženlivě na poli politickém, kulturním i ekonomickém a podle nichž bylo třeba proti novému řeckému režimu vést propagandu jak uvnitř, tak vně ČSSR. Z této korespondence ohledně řeckého vojenského režimu plynou pro komunisty následující instrukce: ideologický odpor, zpřetrhání ekonomických a kulturních vazeb. Zdroje byly čerpány v Národním archivu České republiky.

Čtvrtá a poslední kapitola mapuje československé zpravodajství o událostech v Řecku mezi lety 1967 a 1968, s důrazem na čs.-řecké a americko-řecké vztahy. V různých mezinárodních kauzách, včetně např. relativně podrobně rozvedeném příběhu rodiny Papadomichelaki, se promítá československá „protijuntovská“ propaganda a demonstrativní komunistická aktivita. Československé noviny nezastírají zaujetí a otevřeně řecký vojenský režim odsuzují, zpravidla však události nepopisují do hloubky a omezují se na krátké reportáže a články. Zdroje byly čerpány z Národního archivu České republiky.

Klíčová slova: vojenská junta v Řecku, americko-řecké vztahy, CIA, USA, Papadopoulos, Johnson, Nixon, mezinárodní vztahy, studená válka, československá média, Rudé právo

Abstract:

This thesis focuses on the Greek military junta regime of 1967–1974 and the role of the USA in its inception and subsequent support. Events concerning the military regime are also shown from the perspective of contemporary Czechoslovak Socialist Republic.

The first chapter maps the history of US-Greek relations between the end of the Second World War and the military coup d'état in April 1967. It describes the role of the USA in the events since the Greek Civil War through the reign of Prime Ministers A. Papagos, K. Karamanlis and G. Papandreu, until the military coup. The role of the USA in the post-war development of Greece was essential, the US was sending its economic, military and ideological support into Greece. This chapter is based on scholarly literature, the authors of which had access to the archives of the US, the CIA and Greece.

The second chapter deals with the American factor in the coup and US-Greek relations during the Greek totalitarian regime. The events of April 21, 1967 are described in detail, with emphasis on the doings of the putschists, king Constantine II. and the US ambassador in Athens, Phillips Talbot. The diverse approaches of the US presidents Johnson and Nixon to the Greek military regime are described. Apparently, both the United States of America and the Central Intelligence Agency hadn't expected the coup. While the administration of President Lyndon B. Johnson was distant to the new military regime, Richard Nixon didn't hesitate to support the junta openly and fully. This chapter is based mainly on scholarly literature, the authors of which had access to the archives of the US, the CIA and Greece.

The third chapter sheds light on the national Czechoslovak correspondence in reaction to the Greek coup. There are details of the ideological „anti-junta“ standpoints of the communists and instructions from Moscow, according to which the Greek regime had to be restrained in political, cultural and economic fields and according to which it was necessary to conduct propaganda against the new Greek regime both inside and outside Czechoslovakia. This correspondence about the Greek military regime implies the following instructions for the communists: ideological contradiction, breaking economic and cultural ties. Resources for this chapter were drawn from the National Archives of the Czech republic.

The fourth and final chapter maps the Czechoslovak news coverage of events in Greece between 1967 and 1968, with emphasis on Czechoslovak-Greek and US-Greek relations. In various international cases, including for example the relatively detailed story of the

Papadomichelaki family, Czechoslovak „antijunta“ propaganda and demonstrative communist activity are seen. Czechoslovak newspapers don't hesitate to openly condemn the Greek military regime, but they usually don't describe events in depth and are limited to short reports and articles. The sources for this chapter were drawn from the National Archives of the Czech republic.

Key words: military junta in Greece, US-Greek relations, CIA, USA, Papadopoulos, Johnson, Nixon, international relations, Cold War, Czechoslovak media, Red Law

Περίληψη:

Αυτή η πτυχιακή εργασία ασχολείται με το καθεστώς της στρατιωτικής χούντας κατά τα έτη 1967-1974 και τον ρόλο των Η.Π.Α. στην εγκαθίδρυσή της και την ακόλουθη υποστήριξή της. Τα γεγονότα που αφορούν το στρατιωτικό αυτό καθεστώς παρουσιάζονται και από την οπτική της τότε Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Τσεχοσλοβακίας.

Το κεφάλαιο περιγράφει το ιστορικό των Ελληνο-Αμερικανικών σχέσεων από το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου έως το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967. Εδώ εξιστορείται ο ρόλος των Η.Π.Α. στα γεγονότα από τον εμφύλιο πόλεμο έως τις εποχές διακυβέρνησης της χώρας από τους πρωθυπουργούς Α. Παπάγο, Κ. Καραμανλή και Γ. Παπανδρέου μέχρι το στρατιωτικό πραξικόπημα. Ο ρόλος των Η.Π.Α. στην εξέλιξη της μεταπολεμικής Ελλάδος ήταν καθοριστικός, η Η.Π.Α. επένδυσαν στην Ελλάδα χρήμα, στρατό και ιδεολογία. Αυτό προκύπτει από σχετική βιβλιογραφία συντελεστών οι οποίοι είχαν πρόσβαση στα αρχεία των Η.Π.Α. της C.I.A. και της Ελλάδος.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην επίδραση των Η.Π.Α. στο ίδιο το πραξικόπημα και τις Ελληνοαμερικανικές σχέσεις κατά την διάρκεια της επταετίας του στρατιωτικού καθεστώτος. Αναλυτικά παρουσιάζονται τα γεγονότα της 21ης Απριλίου 1967 με έμφαση στις ενέργειες των πραξικοπηματιών, του Βασιλέα Κωνσταντίνου του δεύτερου και του τότε Αμερικανού Πρέσβη στην Αθήνα Phillip Talbot. Στην συνέχεια περιγράφονται οι διαφορετικές προσεγγίσεις των Αμερικανών προέδρων Johnson και Nixon προς το στρατιωτικό καθεστώς της Ελλάδος. Σύμφωνα με όλα η Η.Π.Α. αλλά ούτε και η C.I.A. δεν προέβλεψαν το στρατιωτικό πραξικόπημα. Ενώ η στάση της διοίκησης του Προέδρου Lyndon B. Johnson προς το στρατιωτικό καθεστώς ήταν κάπως συντηρητική, ο Richard Nixon δεν δίστασε να προχωρήσει σε ανοιχτή και ξεκάθαρη υποστήριξη της Χούντας. Αυτά προκύπτουν και πάλι από την ειδική βιβλιογραφία οι δημιουργοί της οποίας είχαν πρόσβαση στα αρχεία των Η.Π.Α. της C.I.A. και της Ελλάδος.

Το τρίτο κεφάλαιο φέρνει στο φως την εσωτερική αλληλογραφία της Τσεχοσλοβακίας ως αντίδραση στο πραξικόπημα στην Ελλάδα. Παρουσιάζονται εδώ οι ιδεολογικές και αντιχουντικές θέσεις των κομμουνιστών και οι οδηγίες από την Μόσχα, σύμφωνα με τις οποίες έπρεπε να υπάρξει μια συγκρατημένη στάση απέναντι στο Ελληνικό καθεστώς σε πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό πεδίο και σύμφωνα με τις οποίες έπρεπε να ξεκινήσει προπαγάνδα εναντίων του καθεστώτος της Ελλάδος και εντός και εκτός Τσεχοσλοβακίας. Από αυτή τη αλληλογραφία σχετική με το στρατιωτικό καθεστώς της Ελλάδος προκύπτουν προς τους κομμουνιστές οι ακόλουθες οδηγίες: ιδεολογική αντίσταση, σπάσιμο οικονομικών και πολιτιστικών δεσμών. Οι πηγές προέρχονται από το εθνικό αρχείο της Δημοκρατίας της Τσεχίας.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο σκιαγραφεί τον τρόπο πληροφόρησης στην Τσεχοσλοβακία σχετικά με τα γεγονότα στην Ελλάδα μεταξύ των ετών 1967 και 1968, με έμφαση στις Ελληνοτσεχοσλοβακικές και Ελληνοαμερικανικές σχέσεις. Σε διάφορες διεθνείς περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της λεπτομερώς αναλυμένης περιπέτειας της οικογένειας Παπαδομιχελάκη, προβάλλεται η Τσεχοσλοβακική αντιχουντική προπαγάνδα και η επιδεικτική κομμουνιστική δραστηριότητα. Οι εφημερίδες της Τσεχοσλοβακίας δεν κρύβουν την προκατάληψη τους και ανοιχτά καταδικάζουν το στρατιωτικό καθεστώς, συνήθως όμως δεν περιγράφουν τα γεγονότα σε βάθος και περιορίζονται σε σύντομα άρθρα και ρεπορτάζ. Οι πηγές αντλήθηκαν από το εθνικό αρχείο της Δημοκρατίας της Τσεχίας.

Λέξεις-κλειδιά: στρατιωτική χούντα στην Ελλάδα, Ελληνοαμερικανικές σχέσεις, C.I.A, Η.Π.Α., Παπαδόπουλος, Johnson, Nixon, διεθνείς σχέσεις, Ψυχρός Πόλεμος, Τσεχοσλοβακικά ΜΜΕ, Rudé právo

Obsah

Úvod	9
1. Řecko-americké vztahy od konce druhé světové války po vojenskou juntou	10
1.1 Občanská válka (1946–1949)	10
1.2 Alexandros Papagos	13
1.3 Konstantinos Karamanlis	15
1.4 Georgios Papandreu	17
2. Spojené státy a vojenská junta	19
2.1 Den D	20
2.2 Vztah USA k nově zavedenému režimu	22
2.3 Puč v puči	24
2.4 Administrativa Richarda Nixona	25
2.5 Dozvuky	26
3. Východní blok a vojenská junta – vnitrostátní korespondence ČSSR	27
3.1 Současné uspořádání vztahů mezi ČSSR a Řeckem	27
3.2 Základní směry československé činnosti v Řecku	28
3.3 Opatření vlády SSSR v souvislosti s vojenským pučem v Řecku	31
4. Východní blok a vojenská junta – propaganda uvnitř ČSSR	33
4.1 Československo-řecké vztahy - 1967	33
4.2 Československo-řecké vztahy - 1968	36
4.3 Americko-řecké vztahy - 1967	39
4.4 Americko-řecké vztahy – 1968	40
Závěr	42
Seznam použité literatury:	44

Úvod

První kapitola shrnuje americko-řecké vztahy od konce 2. světové války do řeckého vojenského převratu v dubnu roku 1967. Druhá kapitola práce se týká role spojených států amerických v samotném režimu vojenské junty. Tyto dvě kapitoly čerpají z odborné literatury, která vychází z archivních materiálů USA, CIA a Řecka.

Cílem této části je v první řadě uvést čtenáře do kontextu vzájemných vztahů Řecka a USA po druhé světové válce, posléze se zaměřit na puč samotný a vyvodit, do jaké míry jej Spojené státy podporovaly. Dalším účelem je zmapovat, jakou roli hrálo USA v udržování řeckého vojenského režimu. Jaký přístup zaujaly Spojené Státy k Řecku na poli vojenském, politickém a ekonomickém, byla-li jejich pomoc zásadní.

Další kapitola vychází ze soudobé korespondence mezi československými státníky, která byla dohledána v Národním archivu České republiky. Účelem je zjistit, zda českoslovenští představitelé reagovali na dubnové politické události v Řecku a pakliže ano, jakým způsobem a do jaké míry.

Poslední čtvrtá kapitola shrnuje příspěvky československých novin týkající se Řecka mezi lety 1967 a 1968, čerpá se z Národního archivu České republiky. Cílem této kapitoly je zjistit, změnil-li se po dubnovém převratu přístup československých médií k Řecku, existovala-li komunistická „protijuntovská“ propaganda a pokud ano, jak byla intenzivní a jakou měla formu.

1. Řecko-americké vztahy od konce druhé světové války po vojenskou juntou

Spojené státy americké hrály po druhé světové válce roli bezprecedentního globálního hegemonu jak ve vojenském a politickém, tak vědeckém a kulturním poli. Implementace americké poválečné kultury ve všech možných podobách probíhala v západní Evropě téměř bez problémů a přes očividnou nadřazenost USA v řadě směrů, šlo o symbiotický vztah. Transatlantické společnosti se navzájem podporovaly a doplňovaly, ať už jde o byznys či sociologické experimenty. Přeci jen výtobytky americké kultury byly z dlouhodobého hlediska „zamerikanizované“ evropské motivy, z nichž 250letá americká civilizace pramení. Bezbolestná poválečná „aplikace demokracie“ však neplatila pro Řecko, které, ač je geograficky součástí Evropy a bylo vedené malou westernizovanou elitou, bylo spíše „balkánskou společností“, jež v mnohém připomínala spíše osmanský společenský řád než ten evropský.¹

„Jeden z typických negativních rysů řecké mentality je stereotyp poraženectví. Neboť Řekové si uvědomují, že Řecko může být zachráněno pouze za vnější pomoci, mnozí Řekové krčí rameny a odmítají odpovědnost... „Nechte Američany, ať nám vládnou, půjde-li cokoli z kopce, chyba je na jejich straně“, říkají. Takoví lidé existují a poraženectví se v nich obvykle prolíná s divokým nacionalismem. Jsou připraveni nechat cizince vládnout Řecku na vlastní pěst, avšak místo aby byli vděční, nenávidí je. Řekové jsou si vědomi své závislosti na Američanech, ale jakýkoli pokus Američanů nastolit řád v řeckém chaosu vyvolává vlny xenofobie.“² - to je formulace velmi vlivného britského historika 50. let 20. století, Hugh Setona Watsona

1.1 Občanská válka (1946–1949)

Řecko bylo druhou světovou válkou zdevastováno, přes půl milionu lidí (cca 8 % obyvatel) přišlo o život, okolo 1500 vesnic bylo srovnáno se zemí, materiální škody dosáhly okolo 8,5 miliard amerických dolarů. Válkou zubožené zemi poskytovaly materiální pomoc Velká Británie i Spojené státy. Dichotomická situace ve vnitrostátní politice celou situaci zhoršovala. Navzájem soupeřící levicovní EAM/ELAS (*Národněosvobozenecká fronta/Řecká lidová osvobozenecká armáda*) na straně jedné a na straně druhé pravicovní, středopравicovní, centrističtí

¹ Miller, James Edward, *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*, The University of North Carolina, 2009, úvod, str. vii – x

² Παπαχελάς, Αλέξης, *Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας, Ο αμερικανικός παράγων, 1947–1967*, Εστία, 2017, 17, (vlastní překlad)

royalisté i konzervativní republikáni. „Přestože představitelé zmíněné antilevicové koalice ovládali klíčové pozice ve státě a těšili se podpoře Velké Británie, nemohli se ještě ani zdaleka považovat za pány situace ve státě. Tři čtvrtiny území Řecka zůstávaly totiž nadále pod faktickou kontrolou fronty EAM a jejích orgánů“³

Svoji nepřímou politickou roli USA sehrálo již v prosincových událostech roku 1944, kdy došlo ke krvavým střetům mezi silami levicovými a pravicovými, podporovanými Brity. Winston Churchill chtěl v této době levici zcela a důsledně potlačit, avšak mj. díky nepříznivému ohlasu britské veřejnosti a Spojeným státům nakonec zaujal smířlivější postoj. Jmenoval prozatímního, pro obě strany přijatelného regenta, arcibiskupa Damaskina, než mělo dojít k plebiscitu o státní formě.⁴

Důležitým milníkem ve vztahu USA k Řecku bylo oficiální prohlášení Velké Británie v únoru roku 1947, ve kterém se druhou světovou válkou vyčerpané Spojené království zřídá své role protektora nad Řeckem a Tureckem z důvodu nedostatku finančních prostředků a zároveň žádá amerického prezidenta Harryho Trumana, aby tuto roli převzal.⁵

S osobností Harryho Trumana je spojena i zásadní *Trumanova doktrína*, prostřednictvím níž se Spojené státy 12. března 1947 zavázaly potlačovat šíření komunistické ideologie v Řecku a Turecku prostřednictvím vojenské a ekonomické pomoci. Když se prezident Truman snažil získat si na domácí půdě ohlas, prohlásil ve svém emotivním projevu: „Politikou Spojených států se musí stát podpora svobodných národů, které odolávají podmanění ozbrojenými menšinami nebo vnějšími tlaky.“, k otevřenému pranýřování SSSR sice nedošlo, avšak mj. vzhledem k dění na Balkáně byl nepřítel jasný.⁶

Tato ideologicky ospravedlňovaná iniciativa se zapsala do historie jako jedna z příčin následující dlouholeté studené války a co je pro nás důležité, naplno odstartovala roli Spojených států amerických v poválečných osudech zdevastovaného řeckého státu.

Události v roce 1947 měly za přímý důsledek americkou podporu tehdejšího athénskému režimu pravicových extremistů proti levicovým silám. „Poskytování americké vojenské a ekonomické pomoci, která za období let 1947–1951 dosáhla výše 1,5 miliard amerických dolarů, bylo provázeno nastolením totální americké kontroly nad Řeckem a usměrňováním jeho

³ Hradečný, Pavel a kolektiv, *Dějiny Řecka*, nakl. Lidové noviny, 2007, 451

⁴ Hradečný, 455

⁵ Hradečný, 466

⁶ Urban, Petr, 2012, *Trumanova doktrína: Řecko a Turecko*, Karlova Univerzita, FSV, Institut mezinárodních studií, (bakalářská práce pod vedením PhDr. Víta Smetany, PhD.), 5–6

vývoje ve všech sférách státního a veřejného života.“ píše Pavel Hradečný ve svých Dějinách Řecka.⁷

Za vojenskou a ekonomickou podporu Řecka USA v této době na oplátku trvalo na vytvoření středových liberálních stran a jejich účasti ve vládě. Ochrana demokracie se projevovala například tak, že v roce 1950 americký liberální velvyslanec v Athénách Henry Grady opakovaně rozmlouval králi Pavlovi, aby zavedl autoritářský režim. Král chtěl již v této době jmenovat premiérem Alexandrose Papagose, generála populárního z druhé světové a občanské války, dávaje najevo názor, že to je jediný možný způsob, jak zabránit komunistickým tendencím v zemi.⁸

Spojené státy chtěly svoji přítomnost v Řecku legitimizovat a za tím účelem se snažily vylepšit podmínky pro zacházení s opozičními vězni. *Bílý teror*, při němž zástupci řecké pravice masakrovali komunistickou i nekomunistickou levici, byl „velikou ostudou pro Washington.“ Ač si Američané v čele s Harrym Trumanem byli vědomi nutnosti výjimečných opatření v potírání ozbrojeného povstání, tlačili na řecké vedení, aby s obviněnými probíhaly standardní soudní procesy. Řecká elita ignorovala americké požadavky, označujíc je za intervence do vnitřních řeckých záležitostí. Po skončení občanské války se Američanům podařilo zrušit stanné právo a popravy. Podle hlášení neziskové organizace NSC (*National Safety Council*) z března roku 1950, „*Podměty k legitimní kritice řeckých vnitropolitických záležitostí se snížily, avšak fungování řeckého státního aparátu pravděpodobně zůstane pod západním standardem a bude i nadále představovat problémy*“⁹

Na druhou stranu faktické kompetence a role amerických funkcionářů v řecké politice byly po roce 1947 silné, projevovaly se například tak, že mezi lety 1947–52 se američtí veřejní činitelé sami dosadili do řeckých ministerstev a bez jejich odsouhlasení nemohl projít žádný návrh, pro rok 1947 Američané v podstatě sestavili řecký státní rozpočet v odůvodněném strachu, že řecký mladý, dravý a klientelistický politický systém toho nebude sám o sobě schopen.¹⁰

Krom *Trumanovy doktríny*, zpočátku specifické pro egejskou oblast, je pro vývoj americko-řeckých vztahů třeba zmínit i důležitý faktor geograficky všeobecnějšího Marshallova plánu (oficiálně *Plán evropské obnovy*), jehož plnění k roku 1952 postupně opadalo a například vojenská podpora se zmenšovala, Spojené státy tak ztrácely svoji páku na

⁷ Hradečný, 466

⁸ Miller, 25–26

⁹ Miller, 31 (doslovná citace vlastní překlad)

¹⁰ Hatzivasilliou, Evantis, *Shallow Waves and Deeper Currents: The U. S. Experience of Greece, 1947–1961. Policies, Historicity, and the Cultural Dimension, Diplomatic History*, Vol. 38, 1. vydání, Oxford Academic, 2014

řecké politiky, neměli jak je dotlačit k reformě a postrádaly alternativní metody, jak je přimět spolupracovat.¹¹

Marshallův plán byl jednorázový akt amerických daňových poplatníků. Šlo o smlouvu mezi vládami USA a Řecka. Šlo o peníze, které neměly být v budoucnu vráceny, avšak Spojené státy na oplátku požadovaly podílení se na jejich dělbu a na směřování státu. Američtí úředníci vypršení objemných amerických dotací Řekům avizovali dlouho předem, avšak Řekové nechtěli přijmout realitu. V červenci 1950 americký chargé d'affaires komentuje vzniklou situaci slovy: „...Řekové znovu smýšlejí o další zahraniční podpoře jako o jediném východisku z řeckých ekonomických nesnází.... Premiérový poznámky... svědčí o žalostném nedostatku realismu.“¹²

S úpadkem Marshallova plánu docházelo k ochlazení vzájemných vztahů i z několika dalších důvodů. Řečtí politici, místo aby dbali rad liberálního velvyslance Gradyho a investovali do perspektivního rozvoje Řecka, využívali peníze amerických daňových poplatníků spíše k vlastním cílům a tužbám. Zároveň prostřednictvím svých konexí v médiích pošpiňovali roli USA podle toho, komu se to zrovna hodilo, např. pro předvolební kampaně atp.¹³

„Překvapivý a rychlý ekonomický růst v 50. letech 20. stol. uchránil zemi od nejhorších důsledků škrtnutí americké podpory. (...) k veliké úlevě amerických funkcionářů, nestabilní rozložení sil mezi řeckou elitou bylo dočasně vybalancováno a objevila se efektivnější vláda těšící se parlamentní většině a schopna krotit palác.“¹⁴

1.2 Alexandros Papagos

Ve volbách v září 1951, v nichž zvítězil Alexandros Papagos se svou stranou *Řecké sjednocení*, se jej Henry Truman osobně snažil přesvědčit, aby uzavřel koalici se středovou stranou Sofoklise Venizelose. Papagos totiž sice dostal nejvíc hlasů, avšak ocitl se v opozici proti koalici liberálů. Jeho cíl byl krom již existujícího zákazu komunistické strany i zákaz nového levicového hnutí *Jednotné demokratické levice*, za což se přimluvil Spojené státy. Tehdejšího amerického velvyslance USA, liberálního Gradyho, nahradil konzervativce John Peurifoy,

¹¹ Miller, 24

¹² Miller, 31–32 (dosl. citace vlastní překlad)

¹³ Miller, 27–28

¹⁴ Miller, 33 (vlastní překlad)

který se nechal slyšet, že nezmění-li se poměrný systém na většinový, ekonomická a vojenská podpora Řecka ze strany USA skončí.¹⁵

Strategii USA totiž nejvíc imponoval scénář, v němž by měl Papagos absolutní většinu v parlamentu a tím pádem by bylo jednodušší prosazovat vlastní cíle. Se změnou amerického velvyslance a s požehnáním prezidenta Trumana již mohly začít přípravy na změnu volebního systému z poměrného ve většinový.¹⁶

Pro změnu systému ve většinový a okamžité nové volby se v zápětí po zářijových volbách vyjádřil i sám maršál a vedoucí strany *Řecké sjednocení* Alexandros Papagos. Spojené státy byly nyní zapojeny do Korejské války a v americkém domácím prostředí postupně opadávala podpora dosavadní hyperaktivní zahraniční politiky. V Papagosovi USA spatřilo osobnost, jež by mohla sestavit vládu se stabilní většinou. Sám Papagos si situaci uvědomoval a svěřil se francouzskému diplomatovi, že USA chce v čele jej, protože celá řecká politická scéna by tak byla kompaktnější a ovladatelnější, než dosavadní neustálé hašteření o moc a Státy by se tak mohly z řeckého prostředí částečně stáhnout, kdyby byly dodržovány alespoň základní principy demokracie, píše autor historické knihy o americko-řeckých vztazích, James Edward Miller.¹⁷ Američany podporovaný zákon o změně volebního systému prošel parlamentem, paradoxně za námitek Papagose, jenž se neztotožňoval s některými ustanoveními. V listopadu 1953 proběhly nové volby, již třetí během tří let. *Řecké sjednocení* získalo 49 % hlasů a 247 z 300 křesel. Nová vláda pod vedením maršála-premiéra Alexandra Papagose, muže s praktickými vojenskými a zahraničněpolitickými zkušenostmi a s velikým vůdcovským charismatem, se v mnohém ztotožňovala s USA jak v domácí, tak i v mezinárodní politice, vliv královského paláce byl omezen.¹⁸

S vládou nového přímočarého premiéra se v následujících letech prohluboval i vztah Řecka s USA. Důkazem budiž, že mj. v roce 1953 vznikl první dokument o amerických vojenských základnách na území Řecka. Za těchto okolností postupně američtí zaměstnanci základen a jejich rodiny získávali na území Řecka právo exterritoriality a USA v roce 1959 dokonce obdrželi možnost umísťovat na řecké půdě jaderné zbraně. „*Kontakty amerických orgánů s představiteli athénských ozbrojených sil a bezpečnosti se nezřídka odehrávaly bez vědomí a kontroly athénské vlády.*“¹⁹

¹⁵ Hradečný, 481–482

¹⁶ Παπαγελάς, 33–35

¹⁷ Miller, 36–37

¹⁸ Miller, 38

¹⁹ Hradečný, 487–488

Na podzim 1955 je Papagos již velmi nemocný, náhradním předsedou je jím jmenovaný Stefanos Stefanopoulos a královna Frederika se se šéfem americké diplomacie a s hlavou CIA v Řecku shodují, že jeho adekvátním nástupcem by byl 47letý nadějný poslanec, Konstantinos Karamanlis.²⁰

1.3 Konstantinos Karamanlis

Karamanlis, jakožto relativně neznámý politik, byl ku překvapení veřejnosti po smrti Papagose pověřen králem Pavlem k sestavení nové vlády. Mistrně se chopil příležitosti a vytvořil vlastní stranu ERE (*Národně radikální svaz*), do níž přešla většina členů *Řeckého sjednocení*, rozpadnutého po Papagosově smrti. Připravil se na volby a za nevybíravých metod, při nichž uplatnil kombinaci většinového, poměrného i smíšeného systému, podle odhadovaných úspěchů v různých volebních obvodech, se dostal k moci. Vzhledem k tomuto prozíravému a flexibilnímu, až akrobatickému počínání získal 165 z 300 poslaneckých mandátů, ač dočasná účelová „protikaramanlisovská“ koalice, skládající se z pravice i levice, získala dohromady o 0,8% víc hlasů, než ERE.²¹

Konstantin Karamanlis, panovačný, avšak odměřený a strohý politik, byl velikým obdivovatelem dynamiky americké společnosti. Americké principy se snažil aplikovat v řeckém ekonomickém systému, usiloval o rapidní rozvoj řeckého průmyslu a o zahraniční investice, s čímž se americká politika ztotožňovala. Řecká ekonomika v této době rostla, stávala se méně závislou a řecká politická scéna byla relativně stabilní. Zároveň klesala vnitřní hrozba ze strany komunistů, kterou se dařilo úspěšně potlačovat. Spojené státy měly za těchto okolností pozitivní vyhlídky na schopnost samostatnosti Řecka a pokračovaly ve škrtech rozpočtů pomocných programů.²²

Roky 1953–1963 se dají obecně označit za zlatou éru americko-řeckých vztahů, a to navzdory bujícím problémům v otázce Kypru, kde Řecko dlouhodobě razilo myšlenku sjednocení (*enosis*), zatímco USA, které již v této době prioritizuje jiné otázky světové politiky, jako např. dění v Berlíně, na Blízkém východě, v západní Asii a jihozápadní Asii, zaujímá k celé věci zdrženlivý postoj. Američtí funkcionáři v Řecku tuto dobu označují za krásné, prosperující a energii pulzující časy, ve kterých se honosili prestiží.²³

²⁰ Παπαγελάς, 46–48

²¹ Hradečný, 490–491

²² Miller, 68–70

²³ Miller, 66–67

Ač země zpočátku ekonomicky rostla a existovala víra v lepší zítřky, postupně docházelo k úpadku na všech možných frontách. Venkovské obyvatelstvo začátkem 60. let dávalo stále hlasitěji najevo svůj nesouhlas se státními represivními metodami – k potlačování levicových tendencí se často uplatňovalo násilí skrz parastátní vojenské organizace, například skrz IDEA (*Svatý spolek řeckých důstojníků*). Krom toho levicová EDA (*Jednotná demokratická levice*) získávala relativní popularitu, nacionalističtí politici zdůrazňovali vládní neúspěchy v otázce Kypru. V tomto prostředí, kde byla stále méně oblíbená vláda uměle udržována, se objevila nová charismatická osobnost zkušeného liberála, Georgiose Papandrea. Ten z devíti roztržitých liberálních stran zformoval centristický politický subjekt *Svaz středu* (EK) a hned v prvních volbách, jež absolvoval v říjnu 1961, získalo nové hnutí 33,7 % hlasů.²⁴

Kromě vzrůstajícího vlivu opozice měl Karamanlis problémy i s královským dvorem, za osm let v čele státu postupně omezil královskou moc a zvýšil vlastní kompetence ve veřejné správě i ve stranické politice. Krom toho politicky hyperaktivní královna Frederika měla proti premiérovi osobní výhrady. Tehdejší americký diplomat Ellis O. Briggs, jenž udržoval s královským párem dobré vztahy, na jejich funkci nahlížel jako na anachronismus a opakovaně zdůrazňoval, že královský pár je mimo realitu. Předvídal, že monarchie, „*strom s tak mělkými a vratkými kořeny, bude pravděpodobně (...) svržen*“.²⁵

Z korespondence CIA vyplývá, že na premiéra Konstantina Karamanlise byl v dubnu 1963 plánován puč pod vedením generála Kardamakise. Tento okamžik zajímavý z toho důvodu, že mezi podpůrci Kardamakiseva plánu na převrat se objevuje i jméno Georgiose Papadopula, hlavu budoucího režimu vojenské junty.²⁶

Karamanlis, čelící vzrůstajícímu vlivu centristického *Svazu středu*, se mermomocí snaží udržet si pozici, navrhuje změny v ústavě, které by mj. znamenaly výrazné posílení úlohy výkonných orgánů státní moci na úkor parlamentu i panovníka. Král na nic takového nechtěl přistoupit. Zároveň s tím sílila teroristická represivní opatření proti opozici a Karamanlisova popularita prudce klesala. „*Nová Kennedyova americká administrativa dospívala k názoru, že stabilitu poměrů v Řecku je možno nejlépe obnovit nahrazením dosavadního autoritářského pravicového režimu režimem liberálním.*“ Konstantin Karamanlis nakonec podal demisi a odstěhoval se do Francie.²⁷

²⁴ Hradečný, 498–499

²⁵ Miller, 80–81

²⁶ Παπαγελάς, 81–83

²⁷ Hradečný, 499–500

1.4 Georgios Papandreu

Pokles vztahů mezi USA a Řeckem nastal za vlády středové liberální strany premiéra Georgiose Papandrea, jehož strana *Svaz středu* získala nadpoloviční většinu ve volbách v únoru 1964. Vládní kabinet v této době měl tendenci uvolňovat nátlak proti levicově smýšlejícím elementům v zemi. Zpočátku se Spojené státy k politickým úspěchům Georgiose Papandrea stavily poměrně pozitivně, neboť Papandreu hlásal záměr těsně spolupracovat s USA a Američané měli v jeho straně blízké konexe, například jeho syna Andrease Papandrea.²⁸ Ten však, ač po 21 letech studia a vyučování v USA, v řecké politice prosazoval antiamerikanismus a dialog s prokomunistickou levicí, což se samozřejmě s americkými zájmy vylučovalo.²⁹

Hlavním důvodem ochlazení vztahů západního hegemonu a Řecka však bylo dění na Kypru. Kyperský prezident Makarios III. v listopadu 1963 vznesl požadavek na reformu kyperské ústavy, což mělo za následek počátek ozbrojených střetů mezi tamními Řeky a Turky a následný zásah Severoatlantické aliance a OSN, jejíž jednotky nakonec zůstaly na ostrově dodnes. USA se s tímto řešením nespokojilo a americký zprostředkovatel pro řešení kyperské otázky, Dean Acheson, inicioval alternativní řešení problému, totiž zrušení kyperské samostatnosti a rozdělení území ostrova mezi Řecko a Turecko. Vláda řeckého premiéra Georgiose Papandrea se s Achesonovým plánem principiálně poměrně ztotožňovala, neboť plán v rámci možností splňoval její představu o *enosis*, avšak veřejně proti němu zaujala odmítavý postoj, a to jak kvůli vyhoceným vztahům s kyperským prezidentem Makariem, tak kvůli citlivosti nacionalistického smýšlení tehdejší veřejnosti.³⁰

Papandreu po nástupu k moci udržoval frontální mediální útok proti opoziční ERE i proti USA ve spojitosti s Kyprem. Uvnitř parlamentu *Svaz středu* navíc často brojil proti ERE ve spolupráci s levicovou EDA, což vyvolávalo nedůvěru Spojených států v Papandreovo antikomunistické přesvědčení.³¹

Kontroverzní počiny premiéra Georgiose Papandrea, jeho zásahy do zažitých mocenských schémat a jeho pokus o odstranění ministra obrany a sebedosazení do této funkce vyvrcholily v červenci 1965 v zákrok krále Konstantina II., který pověřil sestavením nové vlády dosavadního člena *Svazu Středu*, Athanasiadise-Novase.³²

²⁸ Miller, 112–113

²⁹ Hradečný, 504

³⁰ Hradečný, 502–503

³¹ Miller, 114–115

³² Hradečný, 505

V této době řecká společnost zažívala otřesy v mnoha různých podobách, od rezignace a exil premiéra Konstantina Karamanlise, přes překvapivé nadpoloviční zvolení strany Georgiose Papandrea a eskalaci táhlé kyperské krize, až po následující vnitropolitické roztržky, které nakonec vyvrcholily vojenským pučem. Zemřel Sofoklis Venizelos, vlivný centristický politik, čímž vzniklo vakuum využité Georgiusem Papandreem. Král Pavel v březnu 1964 podlehl rakovině, na trůn usedl jeho syn Konstantin II., jenž měl sice dobré úmysly, avšak měl pověst rozpustilého mladíka a byl pod vlivem své matky Frederiky, jejíž panovačný temperament a zpátečnické politické názory bývaly v minulosti zdrojem problémů.³³

V tomto dramatickém ovzduší poloviny 60. let byl postoj USA, jakožto již tradičního patrona Řecka, spíše odmítavý a pasivní. Ani kapitál amerických soukromníků v této době nebyl v Řecku příliš investován. Zajímavostí je, že v této době byl hlavním sektorem amerických soukromých investic v Řecku filmový průmysl,³⁴ což mělo za důsledek rozvoj řecké kinematografie (např. v podobě oskarového *Kakojannisova Řeka Zorby* z roku 1964) a zároveň logicky prolínání řecké a americké kultury.

³³ Miller, 113–114

³⁴ Miller, 111–112

2. Spojené státy a vojenská junta

„*Revoluční výbor*“ *spikleneckých důstojníků, v jehož čele stál triumvirát, složený ze dvou plukovníků – Georgiose Papadopulose a Nikolaose Makarezose – a brigádního generála Stylianose Pattakose, přistoupil k uskutečnění plánovaného puče v noci ze 20. na 21. dubna 1967. Přestože disponoval pouze nevelkou ozbrojenou silou asi 3000 mužů a 150 tanků, dosáhl svého cíle s mimořádnou lehkostí a takřka bez jediného výstřelu. V průběhu necelých tří hodin pučisté obsadili všechny klíčové body hlavního města, obklíčili královský palác, přerušili komunikační spojení se světem, zajali většinu politických osobností a očekávaných nepřátel a vyhlásili na základě „královského dekretu“, o jehož existenci překvapený panovník [Konstantin II.] neměl tušení, výjimečný stav z zemi. Devět milionů obyvatel Řecka se během jedné noci ocitlo v područí vojenské diktatury.“³⁵*

V mnohých Řecích dlouho existovalo přesvědčení, že puč v dubnu 1967 byl plně podporován a iniciován CIA, potažmo americkou armádou. Není divu, charismatické elity jako Andreas Papandreu, ministr kultury Philippe Deane Gigantes a další řeckým masám takový názor vštěpovali. Je tudíž pochopitelné, že v roce 1999 se americký prezident Bill Clinton v podstatě omluvil za americkou roli v režimu junty slovy: „*Když to tu v roce 1967 přebrala junta, Spojené státy dopustily, aby jejich zájmy ve vedení Studené války převládly nad jejich zájmem – respektive jejich povinností – v podpoře demokracie, což byla konec konců příčina našeho boje ve Studené válce. Je důležité si toto uvědomit.*“ Mezi objektivnějšími pozorovateli, než je Andreas Papandreu, jehož verze byla politicky motivovaná, jsou rozšířené různé názory, někteří učenci tvrdí, že ačkoli byla vláda Spojených států do režimu zapojena, nelze naplno určit míru takového zapojení, ani s otevřenými archivy CIA. Jiní zase tvrdí, že USA s převratem předběžně počítalo a nezabraňovalo mu.³⁶

Faktem je, že pověsti o příchodu vojenského puče stále více znepokojovaly širokou veřejnost. Ve volbách, které byly naplánované na 28. května, se očekávala výhra *Svazu středu* a navíc měla podle politických pozorovatelů posílit i levice. To hluboce znepokojovalo jak domácí pravici, tak Spojené státy. Síly pravice se nehodlaly s takovým výsledkem voleb smířit, tudíž vznikly dokonce dva na sobě navzájem nezávislé plány na převrat, jeden pod záštitou krále, za pomoci armádních složek pod jeho kontrolou, druhý v řadách radikálních a

³⁵ Hradečný, 507

³⁶ Klarevas, Louis, *Diplomatic History*, Vol. 30, č. 3, Blackwell Publishing, Inc., 2006, 471–475 (dosl. citace prezidenta Clintona – vlastní překlad)

extremistických složek vyšších a středních důstojníků armády a bezpečnosti, propojených s parastátními vojenskými a polovojenskými organizacemi.³⁷

Pro nový režim se v domácím i v zahraničním prostředí objevilo označení „plukovníká junta“³⁸, s nímž budeme dále v textu také pracovat.

2.1 Den D

Okolo třetí ráno 21. dubna 1967 navštívil dům amerického velvyslance Phillipse Talbota synovec tehdejšího premiéra Kanellopoulose. Talbot si vyslechl novinky o premiérově zatčení a podle telegramů s Bílým domem jeho první myšlenkou bylo: „Buď král věděl o převratu a obelstil mě, nebo kdosi obelstil nás oba.“³⁹ „V 5 hodin onoho rána se král svěřil vojenskému přidělcovi poslanému do tatoiského paláce, že „nemá jasnou představu o tom, co se děje“. Vyděšený mladý král chtěl podporu: „Jdou si sem pro mě. Uvědom šestou flotilu. Uvědom Washington a zaříd', ať sem pošlou vaši armádu.“ O několik hodin později, po první schůzi s pučisty, král, „sálaje zuřivostí“, řekl Talbotovi, že „ani on ani řeční generálové dnes v noci neovládají armádu. Neuvěřitelně hloupí ultrapravicoví bastardi, kteří se zmocnili tanků, přivolali na Řecko zkázu.“⁴⁰

Zajat a uvězněn byl krom premiéra a dalších politiků i Andreas Papandreu, jehož kontroverzní prolevicová a antiamerická aktivita mu vytvořila mnoho nepřátel i mezi Američany. Po jeho uvěznění tudíž vyvstala reálná hrozba, že mu bude fyzicky ublíženo nebo že bude zabit. Na jeho ochranu a následné propuštění však zasáhli právě Američané v čele s velvyslancem Talbotem, mj. na popud Andreasovy ženy Margaret Papandreu, jež oslovila mnoho Andreasových známých a přátel jak na ambasádě, tak přímo v USA, aby vytvořily nátlak na vyšší hierarchické příčky, za cílem zvýšit Andreasovu ochranu a docílit jeho propuštění.⁴¹

Během prvních hodin probíhajícího puče existovaly ve Washingtonu obavy, nejde-li o akci iniciovanou komunisty. Ambasador Talbot si nebyl jist, neví-li ostatní, na něm nezávislé americké instituce o celém dění něco víc, než on. Požádal proto Washington, aby mu odhalil zprávy CIA a vojáků, které probíhaly skrz komunikační prostředky ambasády. Vojáci a americká Ústřední zpravodajská služba měli vlastní systém, kterým mohli komunikovat přímo

³⁷ Hradečný, 507

³⁸ Hradečný, 508

³⁹ Παπαχελάς, 315

⁴⁰ Miller, 147 (vlastní překlad)

⁴¹ Miller, 138–139

s Langley a Pentagonem. Hlava CIA v Řecku, John Maury, však byl překvapen a o probíhajícím převratu se spolu s některými diplomaty dozvěděl přes Washington.⁴²

„Plukovnícký“ převrat byl krom Mauryho překvapením i pro vedení celého CIA. „*Jen jednou jsem viděl Helmse [ředitele CIA v letech 1966–1973] opravdu rozzlobeného, a to když proběhl řecký plukovnícký převrat*“ svědčí Richarda Lehman, dlouholetý analytik amerických zpravodajských služeb. „*Řečtí generálové plánovali převrat proti zvolené vládě, což byl plán, o kterém jsme všichni věděli a který ještě nebyl zralý. Avšak skupina plukovníků vytáhla své eso z rukávu a jednala bez varování. Helms očekával, že bude varován před převratem generálů, když se převrat objevil, přirozeně předpokládal, že jde o tento a zuřil.*“ Lehman, který stihl přečíst noční telegramy z Athén, „*se snažil Helmse uklidnit tím, že jde o jiný převrat, o němž jsme neměli potuchy. Tohle byla nová úvaha.*“⁴³

Talbot se s domácími funkcionáři shodl, že není třeba dělat unáhlené závěry a předběžná vyjádření. Doporučil americkému ministerstvu zahraničních věcí, aby zkontrolovali obsah vysílání řeckého Hlasu Ameriky a aby se postarali o to, ať nevyjdou najevo nejasné či protichůdné postoje zástupců USA. Mezi Američany panoval zmatek. „*Ráno 21. dubna poradce národní bezpečnosti Bílého domu Walter Rostow zaslal [prezidentu] Johnsonovi zprávu, v níž vyjádřil názor, že pučisté „ujišťovali o své loajalitě k NATO, tudíž není pravděpodobné, že by v blízké budoucnosti nastaly změny v zahraniční politice.*“⁴⁴

K prvnímu střetu mezi americkými a řeckými vojáky došlo za rozbřesku, americký generál Eaton s jedním funkcionářem CIA potkali králi věrného Papadatose, velitele vojenského sboru. Sice rychle vyšlo najevo, že Papadatos se na puči nepodílel, ale přesto mu dali najevo zájem Washingtonu o zajatce, zdůrazňující, že „*jestli se někomu z nich něco stane, situace bude ještě složitější*“. Trvalo dost hodin, než si ambasáda a američtí vojenští představitelé uvědomili, že velitelství řecké armády nedalo k převratu souhlas.⁴⁵

Na ranní schůzi s diplomatickým přidělcem amerického letectva jeden z „triumvirátu“, brigádní generál Pattakos a plukovník Skarmaliorakis, tvrdili, že akce proběhla na základě ověřených informací, že komunisté připravují demonstrace, stávky a obecně chaos v Athénách v sobotu 22. dubna a v Soluni v neděli 23. dubna. Dále vyslovili svoji loajalitu ke královi, NATO a zejména USA a ujišťovali, že mají situaci v celém Řecku pod kontrolou.⁴⁶

⁴² Παπαγελάς, 317–318

⁴³ Weiner, Tim, *Legacy of Ashes, The History of the CIA*, Doubleday, 2007, 331 (dosl. citace vlastní překlad)

⁴⁴ Παπαγελάς, 318–319

⁴⁵ Παπαγελάς, 319 (dosl. citace vlastní překlad)

⁴⁶ Παπαγελάς, 319–320

Američané v čele s Talbotem se úzkostlivě snažili zjistit, je-li mezi pučisty nějaký zástupce konzervativců a tudíž, budou-li spolupracovat s palácem a s athénskými elitami. Mezitím v „Pentagonu“ (jak se ironicky přezdívá řeckému ministerstvu obrany) král Konstantin vyjednal dosazení civilisty Kolliasa na post premiéra, návrh pučistů jmenovat do této funkce generálporučíka Spandidakise se Konstantinovi podařilo rozmluvit s argumentem, že premiér z řad vojáků by mohl vyvolat různé nežádané reakce.⁴⁷

Brzo odpoledne v pátek 21. dubna 1967 již americký velvyslanec v Řecku Phillips Talbot věděl, že tradiční partneři v dialogu s USA byli zbaveni moci. Vzhledem k tomu, že byly řecké vojenské a politické elity ve vazbě, Talbot potřeboval navázat nějakou spolupráci se samozvanými vůdci státu. Domluvil si schůzku s čerstvě dosazeným civilním premiérem, Konstantinem Kolliasem. Důrazně naléhal na urychlenou obnovu „normálního života“ v zemi a na ochranu zajatců a vyjádřil podporu řeckého krále Spojenými státy. Talbot okamžitě pochopil, že Kolliasova role v celé záležitosti je pouze loutková. Podařilo se mu s ním a s generálem Spandidakisem vyjednat bezpečnost zajatců, ale zástupci provizorního režimu trvali na tom, že celá vojenská akce byla preventivním opatřením proti komunistickému převratu a že v danou chvíli neexistují plány na návrat k ústavnímu pořádku.⁴⁸

Fakt je, že se USA děsilo ještě více převratu komunistického než aktuálního vojenského, a to vzhledem k dlouhodobé celosvětové politice. Phillips Talbot píše v telegramu adresovaném na americké ministerstvo zahraničních věcí, že měl „*podobné úzkosti ze silně levicových trendů v Řecku*“. Vzhledem k reálným změnám, jaké nastaly v politice po zvolení *Svazu středu* a k předvolebním prognózám, které byly zmíněny v úvodu kapitoly, byl strach z omezení královské moci a z potlačení konzervativních pravicových sil v zemi opodstatněný. Talbot neváhá označit Andrease Papandrea za hlavní důvod toho, že se Řecko octlo v područí diktátorů.⁴⁹

2.2 Vztah USA k nově zavedenému režimu

Dubnový puč proběhl bez větších problémů i díky tomu, že byl proveden na základě operačního plánu *Prométheus*, jenž byl vytvořen ve spolupráci s orgány NATO pro případ komunistického převratu. Papadopoulos se (po exilu Kolliasa, vizte níže) formálně spokojil s funkcí předsedy vlády, Pattakos stanul v čele ministerstva vnitra a Makarezos začal vykonávat funkci nejdůležitějšího hospodářského činitele vlády – ministra koordinace. Parlament a strany byly

⁴⁷ Παπαγελάς, 320–322

⁴⁸ Miller, 147

⁴⁹ Kassimeris, Christos, *Causes of the 1967 Greek Coup*, Routledge, 2006, 5 – 6 (dosl. citace vlastní překlad)

rozpuštěny, začal platit zákaz shromažďování občanů, byla pozastavena činnost odborů, byla zavedena předběžná cenzura a vytvořeny zvláštní soudní tribunály. Mnoho lidí bylo zatčeno, zejména z řad komunistů a liberálů, byly obnoveny internační tábory na ostrovech Leros a Jaros.⁵⁰

Přístup některých amerických funkcionářů k událostem v Řecku byl navzájem rozporuplný. Hlavní protagonista celého povstání Georgios Papadopoulos byl od roku 1952 styčným důstojníkem řeckých tajných služeb (tehdy KYP), v nichž měl pověst důvěrníka Johna M. Mauryho, šéfa místní mateřské CIA. Když týden po převratu Phillips Talbot komentoval dynamický převrat jako „znásilnění demokracie“, Maury odpověděl: „Jak se dá znásilnit děvka?“⁵¹

Washington se dlouho vyhýbal oficiálnímu vyjádření k řeckým událostem. Phillips Talbot byl shora instruován, aby vedl Konstantina II. k tomu, ať zůstane v zemi. Řecký král byl totiž v pozici, ve které mohl potenciálně od pučistů získat zásadní ústupky, jež by mohly vést k obnově ústavního řádu. 28. dubna konečně americký ministr zahraničních věcí Dean Rusk veřejně podpořil královo volání po demokracii a nalehl na juntou, aby propustila politické vězně.⁵²

„Mezi americkými představiteli ve Washingtonu ani v Athénách nikdo seriózně nezvažoval zásah americké armády s cílem svrhnout vojenský režim. Toto rozhodnutí mnoho Řeků odsuzovalo a pokládalo jej za důkaz amerického zapojení v převratu. Představa útoku na spojence NATO, s vysokou pravděpodobností za vysokých ztrát na životech řeckých civilistů a amerických vojáků, zkrátka nebyla reálná. Administrativa prezidenta Johnsona, jejíž více než čtvrt milionu vojáků bojovalo v nepopulární válce ve Vietnamu, si to vzhledem ke vztahům s veřejností nemohla dovolit. I kdyby sám prezident rozhodl, že je třeba použít sílu, trvalo by měsíce získat veřejný souhlas k takové akci. (...) Američané se rozhodli dát najevo svůj odpor užíváním ostřejší rétoriky a odstříhnutím dodávek těžkých zbraní“⁵³

Mezi americkými liberály a řeckou opozicí se objevovaly argumenty, že Spojené státy by měly zaujmout pevný postoj a odstříhnout nový režim od jakékoli vojenské pomoci, což mělo podle nich mít za důsledek pád vojenské junty.⁵⁴ Například v říjnu 1967 vydalo 52 amerických kongresmanů společné prohlášení, že USA by mělo zcela zastavit ekonomickou

⁵⁰ Hradečný, 507–508

⁵¹ Ganser, Daniele, *NATO's Secret Armies: Operation GLADIO and Terrorism in Western Europe*, Routledge, 2005, 221

⁵² Miller, 148

⁵³ Miller, 148, (vlastní překlad)

⁵⁴ Miller, 149

pomoc Řecku – včetně malých dodávek zbraní. Argumentovali tím, že USA by mělo podporovat svobodné volby a že k realizaci přislíbené konstituce ve vojenském režimu podle všeho nedochází, naopak jsou novinky přicházející z Řecka každým dnem více zlověstné.⁵⁵ Většina amerických diplomatů protirečila tím, že junta by pod takovým nátlakem nepadla a že by šlo o zásadní narušení obranných schopností západního bloku. Navíc jiní dodavatelé zbraní již byli připraveni, například Francie. Američané pod administrativou Lyndona B. Johnsona s juntou ani definitivně nezrušili diplomatické vztahy, ani ji materiálně nepodporovali, takže udělali naprosté minimum, aby zachovali svůj bezprostřední vliv na Řecko.⁵⁶

Navzdory názorům amerických politiků, kteří ve formě embarga postupně přestávali vidět možný posun k řecké ústavnosti, Johnson udržoval svou politiku škrcení vojenské podpory Řecku další rok. Změna nastala až po sovětské invazi do Československa roku 1968, po níž v říjnu souhlasil uvolnit 40 % materiálů vojenské podpory, zamražených v dubnu 1967, aby posílil schopnost NATO bránit se dalším sovětským tahům.⁵⁷

2.3 Puč v puči

Král Konstantin se 13. prosince 1967 pokusil o vlastní puč proti stávajícímu režimu. Z exilu jej k akci ponoukal Konstantin Karamanlis, který viděl jedinečnou příležitost pro východisko z pochmurné situace ve státu, jelikož junta se jevila oslabená ze sporů s Tureckem na Kypru. Král přecenil podporu, kterou očekával od Washingtonu a spustil akci poté, co se domáhal pomoci u domácí opozice. Plukovnícký režim, jenž měl sledování občanů pevně pod kontrolou, očividně pokusem o převrat v novém režimu zaskočen nebyl.⁵⁸

Talbot tvrdil, že neznal detaily králova plánu a že byl králem informován až poté, co byla akce spuštěna. Bob Keeley, jiný úředník americké ambasády byl o plánu informován bývalým řeckým politikem *Svazu Středu*. Král spolu s premiérem Kolliasem měli ze Soluně vydat prohlášení, že přijali rezignaci současné vlády, ve spolupráci s vojenskými veterány ustanovit novou dočasnou vládu a po několika měsících vyhlásit nové volby, za účasti všech důležitých politických osobností (Karamanlis, Andreas Papandreu, Kanellopulos a dalších).⁵⁹

⁵⁵ Herald Tribune, 6. 10. 1967

⁵⁶ Miller, 149

⁵⁷ Miller, 155

⁵⁸ Miller, 153

⁵⁹ Παπαγελάς, 407–408

Američané vyhodnotili plánovaný puč jako pravděpodobně neúspěšný, navíc o existenci plánu vědělo již mnoho lidí v Athénách, a tak se rozhodli držet se stranou.⁶⁰

Puč krále, který se nechtěl spokojit s loutkovou rolí, již mu přiřkli „plukovníci“, a s diskreditací svého jména v očích veřejnosti, skončil fiaskem. Konstantin II. s rodinou a premiérem Kolliasem hledali bezpečí v útěku ze země.⁶¹

Mezinárodní reakce na králův nezdařilý puč a jeho následný exil byla taková, že všechny země vypověděly diplomatické styky s juntou. Vzhledem k tomu že diplomati byli akreditováni králem, byl takový vývoj situace přirozený. USA vztahy obnovilo již po 6 týdnech, 23. ledna 1968. Zajímavostí je, že první zemí východního bloku, která svoje vztahy s Řeckem obnovila, byla Československá republika, zhruba o týden dříve než Spojené státy.⁶²

2.4 Administrativa Richarda Nixona

Kandidát na prezidenta Spojených států amerických Richard Nixon v roce 1968 obdržel jako dar od vůdců řecké vojenské junty 549 000 amerických dolarů na svoji kampaň. Šlo o dobře strážené tajemství pozdějšího Nixonova Bílého domu. Oficiální americká politika k typicky fašistickému režimu byla do Nixonovy inaugurace v lednu roku 1969 odtažitá, ale s ní se vše změnilo. Příspěvek na jeho kampaň splnil svůj účel. Řecko navštívili Nixonův viceprezident a jeho ministři zahraničních věcí, obrany a obchodu. Spojené státy začaly prodávat juntě tanky, letadla a artilerii.⁶³

Novým velvyslancem v Athénách byl konzervativce Henry Tasca. Jedním z jeho prvních kroků bylo doporučení, aby prezident USA zrušil návštěvu kosmonautů Apollo 12 v Řecku. Tasca se prostřednictvím telegramu vyjádřil, že taková návštěva „by Řeckou vládou byla interpretována jako náznak toho, že výhrady Spojených států proti absenci konstituční vlády v Řecku jsou v podstatě jen na oko.“ Henry Kissinger, tehdejší poradce pro otázky národní bezpečnosti, jeho komentář zamítl slovy „*Ale to je to, co prezident chce.*“ Washington projevoval pouze malý zájem o demokratickou reformu v Řecku, junta měla vůli ke změnám ještě menší. Během první schůze velvyslance Tascy s premiérem Papadopulosem vyšlo najevo, že Papadopoulos si nenechá mluvit do vnitropolitických záležitostí.⁶⁴

⁶⁰ Παπαγελάς, 408

⁶¹ Hradečný, 511

⁶² Herald Tribune, 24. ledna 1968

⁶³ Weiner, 331–332

⁶⁴ Miller, 161–162 (dosl. citace vlastní překlad)

Ač byl „režim plukovníků“ v očích západních států velmi nepopulární a pravidelně byl na zahraniční půdě odsuzován zejména kvůli drastickému porušování lidských práv, nebyl od mezinárodní politiky ani zdaleka izolován. Evropské hospodářské společenství sice s režimem vojenské junty formálně zrušilo probíhající asociační dohody, avšak ty pokračovaly podprahově. Režim navíc zůstal v NATO, a to vzhledem k faktu, že strategický význam Řecka byl Severoatlantickou aliancí prioritizován před jeho demokratickými nedostatky. Nejvýznamnějším podpůrcem režimu bylo USA, zejména od roku 1970, po nástupu republikánské administrativy prezidenta Richarda Nixona.⁶⁵

2.5 Dozvuky

Nixonova politika v Řecku vyvolávala silnou kritiku mezi spojenci v NATO, domácími liberály a řeckou demokratickou opozicí. Richard Nixon se tím nenechal odradit a za pět a půl let svého mandátu k vojenskému režimu silně přimknul. Nixonův nástupce Gerald Ford se potýkal s mnohými negativními následky předchozí projuntovské politiky Spojených států: nepřátelská demokracie v Athénách, zneprátelené Turecko, rozdělený Kypr. Nixonova politika měla za důsledek devastaci vzájemných vztahů mezi Spojenými státy a Řeky, stejně jako kyperskými Řeky, na příštích více než 30 let.⁶⁶

O tom, jaká panovala nálada a postoj vůči USA mezi Řeky čerstvě po obnově demokracie, svědčí například události v srpnu 1974 a v listopadu 1975, kdy byly spáchány dva atentáty, první na amerického velvyslance na Kypru a druhý na rezidenta CIA v Athénách.⁶⁷

⁶⁵ Hradečný, 512

⁶⁶ Miller, 157-158

⁶⁷ Hradečný, 522

3. Východní blok a vojenská junta – vnitrostátní korespondence ČSSR

V Národním archivu České republiky je k dispozici část komunikace mezi československými státníky týkající se nového řeckého vojenského režimu. Tato kapitola se pomocí těchto dostupných materiálů snaží rekonstruovat obecný přístup a aktivitu ČSSR ve spojitosti s řeckými událostmi.

3.1 Současné uspořádání vztahů mezi ČSSR a Řeckem

V červenci 1967 sovětský velvyslanec v ČSSR Stěpan Červoněnko zaslal prezidentu Novotnému analýzu o současném uspořádání vztahů mezi Československou socialistickou republikou a Řeckem. Tato analýza a návrhy vycházejí z poznatků čs. ministerstva zahraničních věcí a zastupitelského úřadu v Athénách a přihlížejí i ke stanoviskům SSSR, která byla tlumočena prostřednictvím čs. velvyslanectví v Moskvě.⁶⁸ Analýza začíná krátkým geopolitickým kontextem, shrnutím dubnových událostí a jejich důsledků na aktuální režim a ztotožněním se s některými západoevropskými zeměmi v odsouzení vzniklého vojenského režimu v Řecku.

Této problematice se věnovala již před tím květnová porada představitelů evropských komunistických stran v Karlových Varech. Komunistické strany včetně KS Řecka se v shodly na tom, jak by se měla řecká krize v ideálním případě vyvinout. Na konferenci byly přijaty prohlášení a rezoluce politického byra ÚV KS Řecka ze dne 19. května, podle nichž byl „jasně a nekompromisně“ odsouzen vojensko-fašistický režim v Řecku a byly stanoveny zásady a úkoly pro boj řeckého lidu „za svržení diktatury, obnovení demokratických svobod, včetně svobod pro všechny politické organizace a strany, osvobození všech zatčených politických vězňů a vyhlášení všeobecné politické amnestie, uspořádání svobodných voleb“⁶⁹ Porovnáme-li vznesené požadavky se svobodami v zemích Sovětského svazu, nelze se ubránit dojmu pokrytectví komunistických představitelů, jenž je ve větší či menší míře prodchnut celým textem.

Stanovisko ČSSR k celé věci bylo v plném souladu s Karlovarskou konferencí. Vojenský převrat byl čs. společností odsouzen a byla k němu zaujata oficiální stanoviska. Příkladů „zaujatých oficiálních stanovisek“ je uvedeno několik. Například proslov prezidenta

⁶⁸ Analýza od velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka Antonínu Novotnému, NAČR v Praze, 20. září, Čj. O24. 644/67-5, 1.0

⁶⁹ Analýza, 1.1

Novotného na prvomájových oslavách, ve kterém převrat v Řecku odsoudil. Dále žádost československého delegáta, který požádal generálního tajemníka OSN o zákrok proti popravě levicového politika Manolise Glezose a dalších řeckých činitelů. Jako další příklady odsouzení nového režimu Československem jsou v Červoněnkově analýze uvedeny mj. tyto: *„Před řeckým zastupitelským úřadem v Praze probíhaly po několik dní demonstrace proti vojenskému puči a za osvobození pokrokových osobností. (...) Při uplatňování zásady vyvarovat se všeho, co by znamenalo posílení řecké vojenské vlády, byly zrušeny všechny akce v oblasti kultury a sportu, včetně akcí již dříve dohodnutých. Současně byly zastaveny turistické cesty z ČSSR do Řecka. (...) Čs. Tisku, rozhlasu a televizi bylo doporučeno věnovat vývoji v Řecku zvýšenou pozornost a nekompromisně odhalovat vojensko-fašistický režim.“*⁷⁰

3.2 Základní směry československé činnosti v Řecku

Přesto, že vzniklá situace v Řecku ještě nebyla definitivně ukončena, bylo nutné rovnou si stanovit základní principy pro postup v Řecku, a to jak v souladu s potřebami a principy čs. zahraniční politiky, tak s procesem obnovy řeckých demokratických svobod, zastavení fašisizace a *„uplatnění principů skutečného, svobodného a mírumilovného vývoje Řecka.“*⁷¹

Takto je uvedena druhá kapitolka Červoněnkovy analýzy pro prezidenta Novotného. Následují hrubé všeobecné zásady čs. konfrontace s vojenským režimem. Apeluje se na udržení československých ekonomicko-politických pozic v zemi, které jednak sloužily československým zájmům, jednak by za žádných okolností neposílily prestiž junty. V textu se nabádá k udržování mezinárodní izolaci nového řeckého režimu a nekonání ničeho, co by mohlo vést k jeho vnitřní či vnější stabilizaci. Za tím účelem bylo nutno propagovat odpor proti režimu junty jak ve světě, tak v ČSSR, podporovat řeckou demokratickou opozici, nástrojem k tomu mohla být zejména mezinárodní organizace vládního i nevládního charakteru.⁷²

„Vycházejíce z těchto zásad, můžeme stanovit jejich konkrétní realizaci takto:“

Za prvé na úseku politickém: Omezit oficiální kontakty s představiteli současného režimu na minimum a nevyvíjet vlastní iniciativu. Koordinovat postupy s ostatními zeměmi Sovětského bloku, zejména se samotným SSSR. *„Reagovat pohotově, zásadově a důsledně“* na jakékoli řecké kroky, které by mohly poškodit zájmy ČSSR či sovětského bloku. Mapovat propagandu vojenského režimu. Aktivně se angažovat v mezinárodních organizacích, *„Působit*

⁷⁰ Analýza, 1.2–3

⁷¹ Analýza, 1.3

⁷² Analýza, 1.3–4

na mezinárodní červený kříž, aby zasáhl ve prospěch řeckých politických vězňů.“ Podporovat všemožná opoziční hnutí, „využívat k tomu i kontaktů s představiteli tzv. buržoazní opozice“⁷³

Za druhé na úseku hospodářském: Držet se dlouhodobě platné dohody o výměně zboží, vyvarovat se jakýchkoli akcí, které by mohli být řeckou vládou politicky nebo hospodářsky zneužity, „Z těchto důvodů odložit jednání o čs. účasti na výstavbě průmyslových objektů“, Na příštím zasedání RVHP domluvit společný postup v ekonomické oblasti, zejména v otázce dovozu z Řecka (v roce 1966 podle tohoto textu šlo 28 % řeckého vývozu do zemí Sovětského svazu). Nezúčastnit se soluňského veletrhu,⁷⁴ k soluňskému veletrhu viz dále.

Za třetí na úseku kulturně-propagačním: Z československé strany nebude vyvíjena žádná iniciativa k realizaci „kulturního protokolu“, jenž byl podepsán těsně před pučem, jakákoli řecká iniciativa bude individuálně do detailů posouzena. Ani mimo protokol nelze kulturní akce realizovat. Budou-li v Řecku pořádány mezinárodní vědecké, školské a kulturní události, je třeba zvážit, nezúčastní-li se jich zástupci řecké opozice či potenciální opozice a tudíž, nedají-li se s nimi navázat kontakty.

Organizace *Řecko-československá společnost* byla sice ochromena, avšak nebyla zakázána a je třeba zvážit její potenciální aktivizaci v budoucnu, s přihlédnutím k daným podmínkám.⁷⁵

Jak tyto zásady a pokyny fungovaly v praxi, lze vyčíst z několika málo československých telegramů a dokumentů z této doby, které jsou k dispozici v Národním archivu ČR v Praze.

V červenci 1967 přichází telegram z Athén od soudruha Velíška, Velíšek navštívil zdejšího ředitele kulturní sekce Vlachose, který neoficiálně sdělil, že ČSA požádaly o prodloužení provizorního povolení k letům linky OK 516/15 mezi Prahou a Jakarta. Příslušná řecká místa byla podle Vlachose ochotna benevolentně tuto žádost posoudit, žádají však recipročně, jako projev dobré vůle a vztahů, aby ČSSR vyslalo na kulturní festival čs. soubor, balet nebo komorní orchestr. Athénský festival byl ohrožen nedostatkem účinkujících. V této souvislosti Velíšek evidentně používá prvky šifrování (s odkazem na „naši 133“). Protestoval proti svazování obou věcí, na což Vlachos odpověděl, že nejde o svazování, nýbrž o projev dobré vůle. Velíšek se zeptal, zda v případě nevyslání souboru Řecko zamítne povolení k provozování linky Praha-Jakarta, na což dostal odpověď, že za takových okolností by žádost posuzovala řecká příslušná místa.

⁷³ Analýza, 1.4

⁷⁴ Analýza, 1.5

⁷⁵ Analýza, 1.6

V telegramu jsou tužkou dodatečně podtržená slova „reciprocně“, „upozorňuji v této souvislosti na naši 133“ a „zda v příp. Nevyslání souboru“. Pod telegramem je velikým psacím písmem připsáno a dvakrát podtrženo „P. Nesouhlasil“,⁷⁶ což lze jednoznačně interpretovat, jako negativní odpověď. Odpověď ve formě telegramu v archivu není.

Důsledný postup podle kategorických instrukcí vůči vojenské juntě měl i své organizační vady, jak dokazuje například telegram od velvyslance v Athénách Rejmana, který upozornil na nejednotnou praxi v obesílání kongresů, jež se konají v Řecku. Na stavební kongres byl vyslán československý delegát bez svolení zastupitelského úřadu. O účasti delegace a umělkyní na připravovaném kongresu mezinárodní kulturní federace žen se zastupitelský úřad dozvěděl od řeckých pořadatelů. „*Tato praxe rozhodně neposiluje naši prestiž o zásadovosti v postoji k řeckému režimu, čehož mohou Řekové zneužít proti nám a k oslabení našeho postoje. Doporučujeme tyto akce přísně koordinovat.*“⁷⁷

Dalším dokladem nejednotné praxe mezi zástupci ČSSR v Řecku je telegram z 27. dubna 1967 z Athén, kde si zástupce ČSSR v Řecku Rejman stěžoval, že tiskový atašé Šmidt ve svém bytě přechovával paní Psiroukisovou, překladatelku čs. zastupitelského úřadu a jejího manžela. Rejman Šmidta požádal, aby manželům doporučil najít jiný úkryt, neboť hrozilo ohrožení čs. zájmů v Řecku. Šmidt odmítl písemný příkaz provést. Odvolal se na eticko-politické důvody svého jednání, jelikož manžele Psirouki nepožádali o oficiální azyl a šlo o Šmidtvův jednostranný akt. Rejman československou stranu žádá o sdělení stanoviska.

V telegramu je opět tužkou dodatečně podtržena část „že je nebezpečí vážného ohrožení čs. zájmů v Řecku.“, je k ní připsán výkřičník a pod telegramem je dopsáno „*-nepř. v úvahu poskt. Úkrytu*“⁷⁸, což lze opět jednoznačně interpretovat, jako negativní reakce, odpověď formou telegramu v archivu opět chybí.

Mnoho prostoru v interních textech Ministerstva zahraničních věcí je věnováno soluňskému veletrhu, jehož další ročník byl chystaný na září 1967. Následující informace z června jsou adresovány A. Novotnému náměstkem ministra zahraničního obchodu Babáčkem.

Třítýdenního veletrhu se ČSSR dosud účastnilo již tradičně. Československá účast měla za účel seznámit řeckou stranu s novinkami domácí výroby a získat kontingent na zboží, jehož dovoz byl do Řecka normálně zakázán. „*Navíc účast na uvedeném veletrhu ovlivňuje kladně naše obchodní styky se zeměmi Blízkého a Středního východu, které na tomto veletrhu také*

⁷⁶ Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 5. 8. 1967, čj. MZV 7112 – Athény, Velišek 134

⁷⁷ Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 19. 10. 1967, čj. MZV 10413 – Athény, Rejman 182

⁷⁸ Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 28. 4. 1967, čj. 4505 – Athény, Rejman 61

participují.“ V roce 1966 se zúčastnilo 2105 vystavovatelů ze 34 států. V roce 1967 byla pro zástupce ČSSR vyhrazena plocha 940 metrů čtverečních, většina čs. zboží měla sestávat ze strojírenských výrobků. S ohledem na puč bylo mezi zeměmi východního bloku rozhodnuto „*neúčastňovat se v letošním roce v Soluni oficiální expozici, nýbrž změnit čs. účast na neoficiální.*“ To znamená, že neměla být uspořádána tisková konference, veletrhu se neměli zúčastnit oficiální představitelé ústředních orgánů ani ZÚ a měl být zrušen „československý den“. Žádní řečtí představitelé nebyli pozváni na veletrh v Brně. Co se týká neoficiální účasti, o té mělo být rozhodnuto po konzultaci s ostatními zeměmi socialistického tábora. „*Vedoucí obchodního oddělení v Athénách byl pověřen, aby v Athénách prověřil formu účasti SSSR*“⁷⁹⁸⁰

Z červnového telegramu z Athén vyplývá, že Sovětský svaz „*odvolal definitivně svou účast na letošním veletrhu v Soluni s odůvodněním, že mu nebylo schváleno libreto „50 let SSSR*“.“ Dále je doporučeno všem socialistickým zemím, aby se veletrhu nezúčastnily oficiálními expozicemi. Vystavování sovětského zboží řeckými zástupci se bránit nebude.⁸¹ Vzhledem k tomu, že nešlo vyloučit možnost československé účasti na soluňském veletrhu v příštích letech, byly ministerstvu zahraničního obchodu SSSR a Vsesvazové obchodní komoře dány pokyny, aby nezostřovaly vztahy s organizátory veletrhu.⁸²

3.3 Opatření vlády SSSR v souvislosti s vojenským pučem v Řecku

V září roku 1967 sovětský velvyslanec v ČSSR Stěpan Červoněnko podal zprávu prezidentu Antonínovi Novotnému o „*některých opatřeních sovětské strany v souvislosti s vojenským pučem v Řecku.*“ Zpráva začíná agitačními a propagandistickými opatřeními, která navádí velvyslance sovětského bloku k veřejnému odsuzování „*reakčního řeckého režimu*“ či diskuzi s různými ministry zahraničních věcí o situaci v Řecku „*V Londýně, Paříži, Římě, Kodani, Oslu a Bruselu*“. Je instruováno, aby příslušné sovětské organizace sabotovaly konání všelijakých mezinárodních konferencí a kongresů v Řecku a aby usilovaly o jejich přenesení do jiných zemí.⁸³

⁷⁹ Dopis náměstka ministerstva zahraničního obchodu, Vladimíra Babáčka, 27. června 1967, Čj. 134.108/67

⁸⁰ Analýza, 1.5

⁸¹ Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 23. 6. 1967, čj. MZV 6681 – Athény, Velíšek 128

⁸² Zpráva velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka Antonínu Novotnému, NAČR v Praze, Č. O26. 538/67-1 3.2

⁸³ Zpráva, 1.0–1

Sovětští velvyslanci mají diskutovat s představiteli vládních, parlamentních a společenských kruhů, s novináři atd., vytahovat téma řecké junty a argumentovat tím, že jde o režim neslučitelný se zásadami OSN a s její Chartou, že jde o neústavní režim s koncentračními tábory, s „nejpřísnější cenzurou“ atp. „*Je pochopitelné, že by se skupina reakčních důstojníků neodhodlala k převratu bez souhlasu agresivních kruhů USA a NATO, jež se aktivně podílely na přípravě a provedení převratu.*“⁸⁴

Ze zprávy vyplývá, že sovětští, francouzští (FKS) a italské komunisty (IKS) se shodují na svolání evropské konference proti obnově fašismu. IKS a FKS jsou opětovně chváleny za svůj přístup a svoji iniciativu. KS Sovětského svazu vyjadřuje záměr na chystané konferenci spolupracovat s různými společenskými kruhy v Evropě na podporu řeckých demokratů. „*Sovětské společenské organizace přikládají této konferenci velký význam a budou všemožně napomáhat při její přípravě a uspořádání.*“ Co se týká místa, času a detailů konání konference, ÚV KSSS uznal za vhodné prodiskutovat tyto otázky s vedením ÚV KS Řecka⁸⁵

SSSR chce v reakci na puč posílit politickou kampaň jak uvnitř, tak vně východního bloku, zmrazovat sovětsko-řecké politické, diplomatické a obchodně hospodářské vztahy, zabránit účasti sovětských představitelů na kulturních a vědeckých akcích v Řecku. Sovětští velvyslanci a další sovětští představitelé v Athénách mají i nadále zaujímat zdrženlivý postoj vůči královskému dvoru a vládě a dávat tak najevo negativní postoj k současnému režimu. *Současně se nevyhýbat nutným setkáním s těmito představiteli.*“⁸⁶

V tomto duchu se nesou i další doporučení ze strany SSSR ohledně obchodu, kultury, politiky atd. Často se objevují slovní obraty jako „*nebudeme iniciativní*“, „*je v nynějších podmínkách neúčelné*“, „*nebudeme dávat žádnou určitou odpověď*“, „*bylo uznáno za účelné postupovat tak, aby odpovědnost za tento krok padla na řeckou stranu*“.⁸⁷

⁸⁴ Zpráva, 2.1

⁸⁵ Zpráva, 1.1–2

⁸⁶ Zpráva, 3.1

⁸⁷ Zpráva, 3.2–3

4. Východní blok a vojenská junta – propaganda uvnitř ČSSR

Co se týká československých záznamů o řecké juntě, tak kromě sporé korespondence mezi státními představiteli Československé socialistické republiky, jíž se dochoval v Národním archivu České republiky bohužel jen zlomek⁸⁸, máme přístup k soudobému tisku. Ač máme k dispozici články prestižních plátků jako *The New York Times*, *Neue Zürcher Zeitung*, *The Times* atp., přeci jen jde o žurnalistiku a vzhledem k tomu, že převrat vojenské junty v Řecku je dnes již déle než půl století starou událostí, není jejich použití jakožto zdrojů příliš relevantní, neboť již existují kvalitní odborné studie, vycházející z archivů USA a Řecka (viz Miller a Παπαχελάς, hlavní dva prameny v této práci).

Nyní, s objektivitou časového odstupu, je přínosné nahlédnout i do československých novin, v rámci sovětského bloku a sledovat, jakým způsobem se projevovala výše popsaná instruovaná propaganda. V této kapitole proto budeme vycházet z *Rudého práva*, *Lidové demokracie*, *Mladé fronty* a dalších plátků, centrálně řízených komunisty shora za cílem ovlivnit masy lidí.

4.1 Československo-řecké vztahy - 1967

Začátkem roku 1967 před vlastním vojenským převratem jsou vzájemné vztahy mezi ČSSR a Řeckem v normě. Řecký poslanec Igumenakis byl v lednu na návštěvě v ČSSR, setkal se s předsedou čs.-řecké parlamentní skupiny, poslancem Kučerou a s ministrem zdravotnictví Plojharem.⁸⁹ Dr. Georgios Igumenakis, bývalý ministr zdravotnictví Řecka a místopředseda Společnosti čs.-řecké parlamantní skupiny, se v Československu zdržel týden. „*Byly projednány možnosti spolupráce mezi ČSSR a Řeckem na úseku zdravotnictví.*“⁹⁰ Řecký výbor čs. společnosti uspořádal přátelské setkání na počest Igumenakise a jeho choti.⁹¹

25. března, při příležitosti výročí Řecké revoluce, prezident Antonín Novotný zaslal králi Konstantinovi blahopřejný telegram.⁹² 7. dubna se v *Rudém právu* píše, že řecko-čs. výbor uspořádal v Divadle hudby v Praze, při příležitosti řeckého svátku, slavnostní večer s kulturním programem. Večera se účastnil řecký velvyslanec v ČSSR Kalevras a další pracovníci řecké

⁸⁸ Jak lze vyvodit z číslování telegramů vedle podpisů – čísla jsou nahodilá, např. Rejman 61, Rejman 182, Velíšek 134

⁸⁹ *Rudé právo*, 11. ledna 1967

⁹⁰ *Lidové demokracie*, 11. ledna

⁹¹ *Rp*, 14. ledna

⁹² *Rp*, 25. března

ambasády v Praze, mezi českými zástupci byli mj. přítomni členové čs.-řecké skupiny Národního shromáždění či pracovníci MZV.⁹³

Poslední zpráva novin o čs.-řeckých vztazích před vojenským pučem ze 14. dubna je shodou okolností nepřátelské povahy. Rudé právo píše, že Čs. Výbor obránců míru zaslal řeckému mírovému výboru telegram, v němž odsuzuje zákaz mírového pochodu z Marathónu do Athén a argumentuje tím, „že žádnými zákony nelze potlačit touhu po míru.“ Mimo odsouzení postupu řeckých úřadů Čs. výbor obránců míru vyjadřují „*solidaritu a upřímný obdiv statečným řeckým obráncům míru.*“⁹⁴

První zpráva po dubnovém puči je z 28. dubna. Česká delegace navštívila velvyslance Kalevrase a vyjádřila obavy o osud funkcionářů a členů Řecko-čs. společnosti v Athénách, jakožto i o plody její práce - rozvoj přátelských vztahů mezi ČSSR a Řeckem. „*Delegace požádala velvyslance, aby toto znepokojení tlumočil příslušným řeckým místům.*“⁹⁵ Ze stejného dne je i zpráva, že řečtí emigranti v ČSSR navštívili předsedu čs.-řecké parlamentní skupiny Kučeru a informovali jej o aktuálních událostech v Řecku. Dr. Kučera vyjádřil rozhořčení nad porušováním řecké ústavy a nad zatýkáním politiků, ujistil delegaci československou solidaritou.⁹⁶

O den později vyjádřilo ministerstvo zahraničních věcí ČSSR Kalevrasovi rozhodný protest proti omezování činnosti velvyslanectví ČSSR v Athénách a proti urážlivým výrokům na adresu Čs. republiky, jichž se měl dopustit plukovník Papadopulos. Dále vyjádřilo rozhořčení nad potlačováním demokratických svobod v Řecku a nad nebezpečím popravky Manolise Glezose, „řeckého národního hrdiny a významného činitele mezinárodního pokrokového hnutí“⁹⁷

Podle květnové Mladé fronty protest proti demokracii vyjádřil i Československý svaz mládeže prostřednictvím telegramu. Zároveň s tím se vyslovil i proti rozpuštění všech politických organizací mládeže a studentů v Řecku. Ústřední výbor ČSM vyzývá všechny své členské organizace, aby se vyjádřily stejně.⁹⁸

20. května je ve Svobodném slově, ústředním deníku Československé strany socialistické, zveřejněn úryvek z protestního telegramu řeckému králi. V něm se ústřední výbor Československé socialistické strany vyhrazuje proti porušování demokracie a po králi žádá

⁹³ Rp, 7. dubna

⁹⁴ Rp, 14. dubna

⁹⁵ Rp, 28. dubna

⁹⁶ Rp, 28. dubna

⁹⁷ Rp, 1. května

⁹⁸ Mladá fronta, 8. května

okamžité propuštění uvězněných řeckých demokratů a obnovu občanských demokratických práv v Řecku.⁹⁹

3. června Svobodné slovo dává na vědomí, že dopis Konstantinovi II. zaslaly tři různé československé mezinárodní insituce, v němž naléhavě žádají o propuštění generálního tajemníka Řecko-československé společnosti dr. Dimitriose Trachanise z vězení.¹⁰⁰

Záříjové Rudé právo informuje, že Čs. společnost pro mezinárodní styky prostřednictvím telegramu protestuje proti zatčení hudebního skladatele Mikise Theodorakise a odvolává se na Chartu lidských práv OSN.¹⁰¹ Zatčení Theodorakise vyvolalo i protestní demonstraci před řeckou ambasádou v Praze, kde se sešli řečtí studenti s občany ČSSR a skandovali hesla jako „*Svobodu pro politické vězně!*“ či „*Demokracii kolébce demokracie!*“. Fotografie s podobiznou Mikise Theodorakise byly házeny do zahrady velvyslanectví.¹⁰² Proti jeho zatčení a uvěznění se spojil i Svaz čs. skladatelů a svůj nesouhlas vyjádřil v telegramu adresovaném řeckému králi.¹⁰³

O pár dní později se Svaz čs. novinářů připojil k výzvě Mezinárodní organizace novinářů a protestoval u řeckého ministra vnitra proti brutálnímu pronásledování řeckých novinářů. To vše při příležitosti Mezinárodního dne solidarity novinářů.¹⁰⁴

Československo-řecký výbor Čs. společnosti pro mezinárodní styky zaslal dopis řeckému předsedovi Kolliasovi, kde se ohrazuje proti uvěznění generálního tajemníka Řecko-československé společnosti „Trachamise“. Na této reportáži Rudého práva stojí za povšimnutí zkomolení předsedova jména.¹⁰⁵ K protestu proti zatčení Trachanise se připojil i akademik Ctibor Blatný a žádá o jeho propuštění.¹⁰⁶

V návaznosti na nezdařený prosincový puč krále uveřejnili zástupci ČKD Praha (jeden z významných československých strojírenských podniků) vyjádření, v němž odsuzují plukovnícký režim, který znamená zhoršení z hlediska „pokroku“ a „dalšího osudu řeckého národa“. V této reportáži je citován „*novinář Georgis Grivas, který označil puč za překvapivě nepřipravený, bez podpory lidu.*“ Dále Grivas vyjádřil názor, že boj demokratických sil v Řecku stále sílí a ocenil podporu ze zahraničí, včetně podpory ze strany ČSSR.¹⁰⁷

⁹⁹ Svobodné slovo, 20. května

¹⁰⁰ Svobodné slovo, 3. června

¹⁰¹ Rp, 5. září

¹⁰² Práce, 5. září

¹⁰³ Rp, 7. září

¹⁰⁴ Rp, 9. září

¹⁰⁵ Rp, 28. září

¹⁰⁶ Rp, 22. října

¹⁰⁷ Práce, 16. prosince

Postava novináře Georgise Grivase se objevuje i v Rudém právu téhož dne, kde se o vyjádření ČKD v návaznosti na nezdařilý královský puč také píše, zde je uveden jako Georgis „Grives“, řecký novinář a pražský dopisovatel listu Avji.¹⁰⁸

Zajímavým momentem v reportáži deníku Právo tohoto dne je argumentace, v níž se požaduje okamžité zastavení represí, propuštění politických vězňů, zastavení politických procesů a obnovení parlamentní demokracie, „*Protože současný režim v Řecku se dostal k moci neústavní cestou*“. V této argumentaci lze spatřovat podprahovou legitimizaci obdobných represí v ČSSR, jako existovala v tehdejší Řecku. Zpráva Rudého práva končí tím, že rezoluce byla odeslána na řecké velvyslanectví v Praze, komisi pro lidská práva OSN a Mezinárodnímu úřadu práce v Ženevě.¹⁰⁹

4.2 Československo-řecké vztahy - 1968

Na začátku roku 1968 po téměř tříměsíční odmlce československých novin o dění v Řecku se objevuje zpráva, podle níž Svaz čs. novinářů zaslal předsedovi Papadopulosovi telegram, v němž vyjadřuje znepokojení nad osudem desítek řeckých novinářů, kteří jsou již téměř 10 měsíců uvězněni v koncentračních táborech, někteří dokonce se svými rodinnými příslušníky.¹¹⁰

Další reportáž je po dlouhé době bez nádechu agitace proti režimu vojenské junty. Šlo o uspořádání recepce v pražském sídle velvyslance Kalevrase u příležitosti řeckého státního svátku. Mj. se zúčastnili představitelé Ministerstva zahraničních věcí a obchodu ČSSR a členové pražského diplomatického sboru.¹¹¹

V deníku Československé strany socialistické, Svobodné slovo, se v květnu objevil nezvykle napsaný příspěvek. Šlo o příběh mladé studentky Aliky Papadomichelaki, jež se přestěhovala do ČSSR v roce 1965, aby studovala „*zajímavý obor: aplikaci kybernetiky v ekonomii*“. V článku se píše, že žila „*hezkým studentským životem, psala si s rodiči, naučila se brzy česky a studium ji těšilo, až najednou...*“ přišel plukovníký režim a studentčin otec, ekonom a žurnalista, odešel do ilegality, její matka zůstala v Řecku a byla zatčena a odvečena do koncentračního tábora na ostrově Jaros. Tam onemocněla a nebylo jí dopřáno plnohodnotné lékařské péče, po návštěvě nemocnice byla donucena vrátit se do koncentračního tábora. Aliky

¹⁰⁸ Rp, 16. prosince

¹⁰⁹ Práce, 16. prosince

¹¹⁰ Rp, 1. 3. 1968

¹¹¹ Rp. 26. března

se rozhodla držet hladovku před řeckým velvyslanectvím v Praze, aby tak přiměla řeckou vládu k propuštění matky. Mezi občany ČSSR se vytvořil výbor, který ji v této aktivitě podporuje.¹¹²

Na článku je krom subjektivně zabarveného jazyka zajímavý i fakt, že přepis jména protagonistky Aliky je v jiném odstavci uvedeno jako „Aliky“. Komolení řeckých jmen jsme byli svědky i u novináře Grivase, avšak dvě různé varianty jednoho jména v jednom novinovém příspěvku jsou v bezprecedentním případě. Pod příspěvkem do Svobodného slova podepsán Dr. Karel Dobeš.¹¹³

O této události se píše i ve zprávách jiných novin. Rudé právo k identitě studentčiny matky dodává, že byla předsedkyní Řecké organizace demokratických žen. V této reportáži je obsažena i výzva Mezinárodní organizace novinářů, která při příležitosti Mezinárodního roku pro lidská práva vyzývá všechny kolegy novináře, aby podpořili čin řecké studentky Papadomichelaki.¹¹⁴

U Aliky Papadomichelaki, jež trpěla „*vážnou žaludeční chorobou*“, propukla i angína, přesto v hladovce pokračovala již třetím dnem, kdy se k ní připojili dva brazilští studenti a jeden český. Předseda Čs.-řeckého výboru jí za výbor vyslovil plnou podporu a přislíbil intervenci výboru u řecké vlády.¹¹⁵

Předseda dodržel slovo a Československo-řecký výbor další den zaslal premiérovi Papadopulosovi, kde jej požádal o okamžité propuštění paní Papadomichelaki. Zároveň s tím požádal i o propuštění všech vězněných členů Řecko-čs. Společnosti v čele s Trachanidem, jejím generálním tajemníkem. Telegram se odvolává na zásady Charty OSN, již podepsala i řecká vláda.¹¹⁶

Další den navštívila delegace Výboru na obranu demokratických práv v Řecku řecké velvyslanectví v Praze, byla přijata prvním tajemníkem velvyslanectví. Tlumočila mu žádost o propuštění těžce nemocné Papadomichelaki z věznice do léčení. První tajemník striktně odmítl tuto žádost řecké vládě předat.¹¹⁷

Vzhledem k tomu, že řecký velvyslanec odmítl přijmout studentčin dopis, generální tajemník Čs. Společnosti pro mezinárodní styky Froukner jej odeslal přímo premiéru Papadopulosovi.¹¹⁸

¹¹² Svobodné slovo, 17. května 1968

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Rp, 21. května

¹¹⁵ Rp, 23. května

¹¹⁶ Rp, 24. května

¹¹⁷ Práce, 25. května

¹¹⁸ Rp, 28. května

Poslední příspěvek československých novin o rodině Papadomichelaki je z 31. května. Zpravodajství sděluje, že Svaz řeckých studentů spolu s různými jinými zahraničními výbory studentů a s českými studenty i občany, pořádali na Maltézském náměstí protest proti potlačování demokratických práv a svobod v Řecku. Na shromáždění přijatá rezoluce žádá po řecké vládě propuštění paní Papadomichelaki, dvou nedávno zatčených studentů a všech politických vězňů v Řecku.

Poslední slova této zprávy a zároveň poslední slova celé studentčiny kauzy v čs. novinách jsou: „*Nynější situaci v Řecku vylíčila [na protestu na Maltézském náměstí] Alikí, která požádala čs. občany o další účinnou podporu v boji za obnovení svobody a demokracie v Řecku.*“¹¹⁹

O den dříve byl oznámen definitivní odjezd zplnomocněného velvyslance Kalevrase.¹²⁰ O šestnáct dní později byl oznámen příjezd nového zplnomocněného velvyslance Argyropulose.¹²¹

Následující příspěvek československých novin se týkal definitivního rozdělení KS Řecka jak ve vlasti, tak v zahraničí včetně ČSSR, kde žilo mnoho řeckých komunistických emigrantů. Šlo o rozpad na dva proudy, jeden loajální Moskvě v čele s Kostasem Kolijannisem, druhý reformní eurokomunistický.¹²²

Koncem července se v Rudém právu psalo, že byro stranického výboru KS Řecka doručilo Československé tiskové kanceláři své usnesení, v němž se vymezuje proti Kolijannisově byru a jeho útokům proti bratrské KSČ, hrubému vměšování se do vnitropolitických otázek bratrské strany a pomlouvání její politiky. Kolijannis prý mluvil svévolně jménem řeckých komunistů, ačkoli je nemohl představovat, neboť jeho skupina představovala menšinu jak ve straně, tak v ústředním výboru. KSČ zaujala stanovisko proti Kolijannisově KS: „*Byro stranického výboru odsuzuje tento čin Kolijannisovy skupiny proti bratrské KSČ, ještě jednou vyjadřuje přesvědčení řeckých komunistů – politických emigrantů v ČSSR – že obrodný proces demokratizace, který je veden KSČ, bude mít velmi kladné výsledky.*“¹²³

O necelý týden později přijal prezident Ludvík Svoboda na Pražském hradě nového řeckého velvyslance Argyropulose. Ten ve svém projevu hovořil o tradicích československo-řeckých vztahů a prohlásil, že bude usilovat o další rozvoj těchto vztahů. Prezident Svoboda

¹¹⁹ Rp, 1. června

¹²⁰ Rp, 31. května

¹²¹ Rp, 15. června

¹²² Hradečný, 510

¹²³ Československá tisková kancelář, 31. července

zmínil společný boj obou národů v druhé světové válce, jenž měl podle něj být základním pilířem spolupráce tehdejších ČSSR a Řecka. Rudé právo nezmiňuje, že by během události přijetí nového řeckého velvyslance byla řečena nějaká narážka proti vojenskému režimu v Řecku.¹²⁴

4.3 Americko-řecké vztahy - 1967

V rámci studené války jsou československými médii monitorovány Spojené státy americké, z Národního archivu ČR máme k dispozici i články týkající se americko-řeckých vztahů. Chronologicky je shrneme od začátku do konce roku 1967 po vzoru minulé kapitoly.

„CIA odposlouchává hovory řeckých generálů“, zní titulek lednového Rudého práva. Při soudním procesu v Řecku přerušil předseda soudu výslech jednoho svědka *„aby zabránil prozrazení dalších okolností, které by mohly »poškodit vztahy Řecka k jeho západním spojencům«*. „Podle svědectví spojeného s řeckou tajnou službou byla v létě 1965 připravována sabotáž letadla, jímž měl letět tehdejší ministr Andreas Papandreu na ostrov Korfu na setkání s řeckým králem. *„Dále se ukázalo, že americká ústřední výzvědná služba CIA odposlouchává systematicky telefonické rozhovory generálů, vyšších důstojníků a ministrů (...) Velká většina athénských telefonů je zapojena na zvláštní odposlouchávací zařízení dodané z USA. Jenom čtyři sta telefonních linek v Athénách je před odposloucháváním chráněno.*“¹²⁵

V březnu levicová strana EDA v Řeckém parlamentu prohlásila, že v Řecku působí 1200 oficiálně známých agentů americké špionáže a vyzývá vládu, aby učinila její činnosti přítrž.¹²⁶

Slovenský deník Pravda v červenci píše, že na své návštěvě New Yorku řecký ministr zahraničí požádal o vojenskou pomoc, na což USA přistoupilo. Jako důkaz strategické důležitosti Řecka pro Severoatlantickou alianci je v reportáži zmíněna tehdejší přítomnost amerických letadlových lodí poblíž Athén.¹²⁷

Rudé právo v srpnu avizuje návštěvu USA řeckým králem Konstantinem začátkem září.¹²⁸

¹²⁴ Rp, 6 července

¹²⁵ Rp, 23. ledna 1967

¹²⁶ Rp, 22. března

¹²⁷ Pravda, 17. července

¹²⁸ Rp, 24. srpna

Konstantin poté na návštěvě prezidenta Johnsona a vyzvěděl, že americký prezident zatím nehodlá odvolat částečné embargo na vojenskou pomoc Řecku, jež bylo vyhlášeno krátce po vojenském převratu.¹²⁹

Později v září v Rudém právu vychází reportáž s titulkem „*Podíl USA na řeckém puči*“. „*»Americká vojenská pomoc sehrála významnou úlohu v dubnovém převratu řeckých plukovníků a ve vytvoření silné a pevné vojenské struktury v Řecku.«*“ To je výrok, který měl pronést tajemník amerického ministra zahraničních věcí pro záležitosti Blízkého východu a jižní Asie nedlouho po puči, a jenž byl zveřejněn teprve v září. V reportáži jsou jmenovány i další výroky politických představitelů USA, například kongresman Kastenmeier ve sněmovně reprezentantů řekl: „*»Plukovníká junta vládne silou zbraní a zbraně dodaly USA.«*“, jeho kolega John Edwards měl tamtéž prohlásit: „*»To my jsme povzbudili řecké vojáky k tomu, aby se zmocnili vlády.«*“¹³⁰

4.4 Americko-řecké vztahy – 1968

První zmínka českých novin o americko-řeckých vztazích z roku 1968 je relativně dlouhý článek Rudého Práva, jenž nese titulek „*Pomoc amerického kapitálu řecké juntě*“. V článku je stručně charakterizována tehdejší řecká ekonomika, byla rozdělena na 3 hlavní sektory - „*městský průmysl, chudý zemědělský venkov a koncentrované bankovníctví.*“ Podle článku obecně upadalo hospodářství ve městech, ceny rostly, klesala hodnota drachmy, zpomalovala se průmyslová výroba, podnikatelé byli pasivní a nejistí. Do tohoto prostředí byli lákáni zahraniční investoři, nový zákon jim odpouštěl placení daní a cel. Podle článku se krátce po puči příliv cizího kapitálu do Řecku téměř zastavil, „*V poslední době však jeho příliv opět roste. Projevilo se to zvláště po izraelské agresi zvýšeným přílivem amerického kapitálu z arabských zemí.*“ Podle plukovníka Makarezose koncem roku dosáhl cizí kapitál investovaný v Řecku 1 miliardy dolarů. Dále jsou zde uváděny příklady tehdejších zahraničních investic v Řecku: pneumatikárna za 16 milionů dolarů, turistické objekty za 100 milionů, průmyslový gigant za 240 milionů, který měl mít po dovršení hodnotu 900 milionů. Článek je zakončen konstatováním, že junta zvaním cizích investorů sleduje upevnění vlastních pozic v zahraniční politice, „*po vzoru podpory nedemokratickým režimům mnohých latinskoamerických zemí.*“¹³¹

¹²⁹ Rp, 13. září

¹³⁰ Rp, 16. září

¹³¹ Rudé právo, 12. ledna 1968

Lednové zpravodajství pokračuje informací, že Spojené státy americké obnovily styky s řeckou vojenskou vládou. Phillips Talbot navštívil řeckého ministra zahraničních věcí a návštěvu komentoval tak, že to znamená obnovení normálních diplomatických styků s Řeckem (Které byly obnoveny po 6 týdnech pauzy, jež byla reakcí na exil krále Konstantina¹³²). V této zprávě je stručně zmíněna i skutečnost, že „*Redakce bulharského listu Narodna mladež odeslala do Paříže mezinárodnímu výboru pro osvobození skladatele M. Theodorakise prvních 200 000 anketních lístků s protesty proti věznění řeckého vlastence.*“¹³³

V březnové zprávě Rudého práva o podporování Řecka ze strany CIA je na tiskové konferenci v New Yorku citován Andreas Papandreu, podle něhož by se vojenská junta zhroutila do tří měsíců, kdyby Spojené státy Řecku zastavily vojenskou pomoc. Na stejné tiskové konferenci promluvil i námořní důstojník Marotis, který v režimu junty původně hrál významnou roli bezpečnostního důstojníka. „*Prohlásil, že junta po uchopení moci nezatkla 3000 lidí, jak přiznávala, ale 10 až 15 tisíc lidí. Popsal také brutální mučení, jemuž jsou vězni vystaveni. Marotis řekl, že se rozhodl bojovat proti tomuto režimu, když měl zatýkat těhotné ženy a mučit lidi.*“¹³⁴

Další příspěvek čs. novin týkající se Řecka a USA je z července a opět se zabývá prohlášením Andrease Papandrea, že boj proti vojenskému režimu potrvá 2–3 roky. Měl se tak vyjádřit v interview pro deník Times. Podle něj je Achillovou patou režimu hospodářství, do velké míry závislé na zahraničí. Kdyby byly v zahraničí bojkotovány řecké lodě, mělo by to katastrofální důsledek na řeckou ekonomiku. Podle Papandrea tehdy režim podporovalo 15 % vojáků a je tudíž třeba, aby s ním země NATO přestaly spolupracovat, protože pak „*není vyloučeno, že by byl svržen samotnou armádou.*“ Papandreu prohlásil, že by se budoucí řecká vláda nemusela cítit vázána dluhy, které udělá vojenská junta.¹³⁵

V Československu, které bylo v srpnu zasaženo invazí Ruské armády, se již další novinové příspěvky o řecké vojenské juntě z roku 1968 v Národním archivu České republiky nenacházejí.

¹³² Herald Tribune, 24. ledna

¹³³ Rp, 24. ledna

¹³⁴ Rp, 22. března

¹³⁵ Rp, 25. července

Závěr

Po druhé světové válce Řecko pro západ představovalo důležitého spojence vzhledem ke své strategické poloze na jihovýchodním okraji Evropy a vzhledem k sovětské hrozbě na Balkánu. USA mělo zájem toto spojení dlouhodobě udržovat a zabraňovat levicovým tendencím v zemi.

Historie americko-řeckých vztahů po druhé světové válce je bohatá. Spojené státy, jakožto jeden z pólů bující studené války, do Řecka dlouhodobě posílaly silnou pomoc ve formě vojska, peněz i inteligence. Od vrcholu řecké občanské války až do režimu vojenské junty Spojené státy podporovaly liberální středové a pravicové politické subjekty, avšak nezřídka i nedemokratické síly potlačující levici, zpravidla i násilím. Cílem práce bylo mimo jiné dokázat, respektive vyvrátit zapojení amerických vládních představitelů a Ústřední zpravodajské služby v puči řeckých důstojníků 21. dubna 1967. Dostali jsme se k faktu, že tehdejší ředitel CIA Richard Helms spolu s řadou amerických funkcionářů na území Řecka, včetně velvyslance Phillips Talbota, byli převratem zaskočeni.

Dalším záměrem bylo zmapovat, jakou roli USA hrálo v následujícím režimu až do jeho konce roku 1974. Přístup USA k režimu řecké vojenské junty se postupem času měnil, od odmítavější a pasivnější politiky prezidenta Lyndona B. Johnsona, po administrativu Richarda Nixona, jež juntou otevřeně podporovala. Od roku 1970 do Řecka ve velké míře proudil kapitál i zbraně, Nixonova podpora plukovníků byla neochvějná. Obecně však byla role Spojených států amerických v podpoře režimu zásadní.

Dalším cílem práce bylo zmapovat postupy a reakce na řecký vojenský puč v politickém zákulisí komunistického bloku. Sovětské Rusko dalo svými kroky najevo nesouhlas s řeckým režimem. Zpráva ruského velvyslance v ČSSR Červoněnka z léta roku 1967, adresovaná prezidentovi Antonínu Zápotockému, vyvolává dojem ráznosti, ideologické argumenty jsou plamenné, „protijuntovská“ rétorika je rozhodná a stabilní. V konkrétních případech je však vidět, že politbyro KSSS si neustále nechává otevřená zadní vrátka k potenciálnímu politickému manévrování s režimem junty.

Monitoringem novinových článků ČSSR za roky 1967 a 1968 byla demonstrována československá kategorická "protijuntovská" propaganda po dubnovém vojenském puči. Ze třetí kapitoly je zřejmé, že protirežimní propaganda byla cílevědomě řízená shora.

Z archivních materiálů byla podkryta tajná korespondence komunistických státníků v době vrcholné studené války. Byla objevena například spolupráce KSSS a některých evropských komunistických stran s tehdy zakázanou Komunistickou stranou Řecka. Na zmínku

o KSŘ jsme jinde krom archivních komunistických materiálů nenarazili. Tyto zdroje v kombinaci s odbornou literaturou, jež čerpá z archivů CIA, USA a Řecka, umožňují náhled na režim vojenské junty v Řecku z třech různých politických hledisek: západního bloku, Řecka samotného a východního bloku.

Z různorodých zdrojů bylo dosaženo vytyčených cílů. Byla vytvořena sonda do geopolitických poměrů v Řecku mezi lety 1945 a 1974. Byla analyzována zásadní role USA v Řecku v těchto letech a přístup ČSSD k režimu vojenské junty.

Seznam použité literatury:

Primární literatura:

MILLER, James Edward. *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*. University of North Carolina Press, 2009. ISBN 9780807832479.

HRADEČNÝ, Pavel a Konstantinos TSIVOS. *Dějiny Řecka*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. Dějiny států. ISBN 8071061921.

ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ, Αλέξης. *Ο βιασμός της Ελληνικής δημοκρατίας: ο Αμερικανικός παράγων, 1947-1967*. Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, I.D. Kollarou & Sias A.E., 2017. *Πολιτική & ιστορία*. ISBN 9789600517071.

Sekundární literatura:

URBAN, Petr. *Trumanova doktrína: Řecko a Turecko*. Praha, 2012. 38 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Smetana, PhD.

HATZIVASSILIOU, Evanthis. Shallow Waves and Deeper Currents: The U.S. Experience of Greece, 1947–1961. Policies, Historicity, and the Cultural Dimension*. *Diplomatic History*. 2013, roč. 38, č. 1, s. 83–110. ISSN 0145-2096. Dostupné z DOI: 10.1093/dh/dht088.

KLAREVAS, Louis. Were the Eagle and the Phoenix Birds of a Feather? The United States and the Greek Coup of 1967*. *Diplomatic History*. 2006, roč. 30, č. 3, s. 471–508. ISSN 0145-2096. Dostupné z DOI: 10.1111/j.1467-7709.2006.00562.x.

WEINER, Tim. *Legacy of Ashes: The History of the CIA*. Knopf Doubleday Publishing Group, 2008. ISBN 9780307455628.

KASSIMERIS, Christos. Causes of the 1967 Greek Coup. *Democracy and Security*. 2006, roč. 2, s. 61–72. Dostupné z DOI: 10.1080/17419160600623459.

DANIELE, Ganser. *NATO's Secret Armies: Operation GLADIO and Terrorism in Western Europe*. Taylor & Francis, 2004. Contemporary Security Studies. ISBN 9780203017777.

Archivní materiály:

Analýza od velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka Antonínu Novotnému, NAČR v Praze, 20. září, Čj. O24. 644/67-5, Praha

Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 5. 8. 1967, NAČR v Praze, čj. MZV 7112 – Athény, Velíšek 134

Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 19. 10. 1967, NAČR v Praze, čj. MZV 10413 – Athény, Rejman 182

Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 19. 10. 1967, NAČR v Praze, čj. MZV 10413 – Athény, Rejman 182

Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 28. 4. 1967, NAČR v Praze, čj. 4505 – Athény, Rejman 61

Dopis náměstka ministerstva zahraničního obchodu, Vladimíra Babáčka, 27. června 1967, NAČR v Praze, Čj. 134.108/67

Kancelář I. tajemníka ÚV KSČ, Úkoly ze šifer ze zastupitelských úřadů, 23. 6. 1967, NAČR v Praze, čj. MZV 6681 – Athény, Velíšek 128

Zpráva velvyslance Stěpana Vasiljeviče Červoněnka Antonínu Novotnému, NAČR v Praze, Č. O26. 538/67-1, Praha